

Smanjivanje verske diskriminacije u Srbiji

Reč urednika

Centar za razvoj civilnog društva i Centar za toleranciju i međureligijske odnose implementiraju projekt pod nazivom „Uklanjanje diskriminatorских elemenata iz Zakona o crkvama i verskim zajednicama“, uz podršku Institute for Sustainable Communities. Nosiocima akcije jasno je da je suzbijanje verske diskriminacije dugotrajan proces koji ni u jednoj sredini ne može biti do kraja niti u potpunosti završen. S druge strane, smanjivanje broja verski motivisanih incidenata, izjednačavanje prava ljudi koji imaju različita ubeđenja i njihovih verskih organizacija, osavremenjavanje zakonodavstva i uključivanje što većeg broja pojedinačnih, grupnih i institucionalnih aktera u akciju suzbijanja diskriminacije na verskom osnovu - sve to jeste nešto što predstavlja i realan cilj i delatnost koja samom sobom zaslužuje posvećenost i elan združen sa smirenom istrajnošću.

U publikaciji koja se nalazi pred čitaocem nalazi se dokumentacija delom normativnog a delom činjeničnog karaktera; ona obuhvata i dijahroni i aktuelni aspekt osnovnog problema - verske diskriminacije u Republici Srbiji. Pažnja i šire javnosti i pojedinih užih njenih posebno zainteresovanih segmenata mahom je fokusirala temeljni problem preko sadržaja 2006. godine usvojenog Zakona o crkvama i verskim zajednicama, iz njega proizašlog podzakonskog opšteg akta kojim se reguliše registracija verskih zajednica, pojedinačnih odluka upravne vlasti i njihovih praktičnih posledica. Budući da ova publikacija nastaje kao osnova i polazište za raspravu predviđenu na okruglim stolovima koji će biti održani u jesen 2007. godine, njen sadržaj određen je ovom specifičnom svrhom. Posle podrobnog prilaza različitih prednacrti i modela zakona kojima se nastojala urediti oblast koja je između 1993. i 2006. godine bila gotovo potpuno pravno neregulisana, prikazuju se sam Zakon o crkvama i verskim zajednicama, neke od njegovih posledica i neke od reakcija javnosti. S obzirom da je Centar za razvoj civilnog društva ne samo aktivno učestvovao u pravnom regulisanju područja ostvarivanja verskih sloboda u Srbiji nego i da je kontinuirano pratio posledice usvojenih legalnih rešenja i njihove primene, na kraju ove publikacije daje se prikaz nekih reakcija ove organizacije.

Tekst koji se nalazi pred čitaocima nastao je kao kolektivno delo u čijem su pisanju najpretežniju ulogu imali dr Vladimir Ilić, prof. dr Zdravko Šorđan i mr Snežana Ilić.

U Zrenjaninu, oktobra 2007.

SADRŽAJ:

Na putu do Zakona o crkvama i verskim zajednicama - predlozi i obrazloženja zakona -

Zakonsko regulisanje položaja crkava i verskih zajednica -predlozi i primedbe -

Zakon o slobodi vere, crkvama, verskim zajednicama i verskim udruženjima (2004, prva verzija)

Ocene prednacrt zakona, primedbe i predlozi

Zakon o slobodi vere, crkvama, verskim zajednicama i verskim udruženjima (2004, druga verzija)

Prednacrt zakona o verskim organizacijama (2004, treća verzija)- *ocene prednacrt zakona, primedbe i predlozi -*

Zakon o pravnom položaju verskih zajednica (četvrta verzija)

Ocene prednacrt zakona, primedbe i predlozi

Zakon o verskoj slobodi i pravnom položaju crkava (peta verzija)

Zaključno razmatranje različitih verzija zakona

Zakon o crkvama i verskim zajednicama i problemi koji proističu iz njegove primene

Opšti pregled

Najvažnije reakcije javnosti na usvajanje Zakona o crkvama i verskim zajednicama

Zakon o crkvama i verskim zajednicama

Implementacija Zakona o crkvama i verskim zajednicama

Uvodna napomena: metodologija istraživanja i izvori podataka

Diskriminacija na verskoj osnovi

Problemi koji proizilaze iz primene Zakona

Problemi koji otežavaju ili onemogućavaju registraciju verskih zajednica

Primeri povlašćenog položaja SPC

Prevelika ovlašćenja i arbitrarno odlučivanje ministra vera o pitanjima vezanim za registraciju i funkcionisanje verskih zajednica

Verski inspirisani incidenti

Reakcije državnih organa Republike Srbije na verski motivisane incidente

Saopštenja Centra za razvoj civilnog društva – reakcije na ugrožavanje verskih prava i sloboda u Srbiji (avgust 2006.-oktobar 2007.)

Summary: Removing the discriminatory elements from the Law on Churches and Religious Communities

NA PUTU DO ZAKONA O CRKVAMA I VERSKIM ZAJEDNICAMA

-PREDLOZI I OBRAZLOŽENJA ZAKONA-

Razlog za donošenje ovog zakona, po rečima ministra vera Radulovića, leži u činjenici „da u današnjem pravnom sistemu Srbije, od 1993. godine, ne postoji poseban zakon koji uređuje odnose između države i crkve, niti bilo kakav drugi pravni akt ili opšteprihvaćena duštvena deklaracija kojima se određuje mesto i uloga crkve u društvu“. U periodu od 1993. godine pa do donošenja ovog zakona postojao je takozvani pravni vakuum, dakle bez jasno definisanih odnosa države i crkve, bez jasno određenog statusa crkve, zatim neregulisani međuverški odnosi – odnosi između većinskih crkva, posebno SPC i protestanskih verskih zajednica, nedefinisan status novonastalih verskih grupa, kao i pitanje sekti.

„Pravnu prazninu u ovoj oblasti najbolje je popuniti posebnim zakonom kojim se verifikuju i legitimizuju novouspostavljeni odnosi između države i crkve“. Istini za volju, moramo naglasiti da Ustav Srbije sadrži određena načela kojima se svima i svakome daje puna verska sloboda. Međutim, izvan pravnog sistema ostala su mnoga otvorena pitanja kao što su: pitanja pravnog položaja crkava i verskih zajednica, status njihove imovine (iako on još uvek nije rešen bez obzira na to što je zakon donesen), način finansiranja, pitanje socijalne zaštite sveštenika, verskih službenika, đaka i studenata verskih škola, mesto i uloga verskog obrazovanja i uloga u razvoju društvene kulture, osnivanje novih verskih organizacija i pitanje zloupotrebe verske slobode. Verska sloboda temelji se na inherentnim pravima čoveka, ona mora biti priznata kao pravo svih ljudi. Verska sloboda, zato, nužno pretpostavlja jednakost svih ljudi. Zakon, koliko je moguće više, mora obezbediti optimalne uslove za sve. Prava i privilegije jedne osobe nisu ništa veći i svetiji od prava i privilegija druge osobe. Slobodu vere, ako joj je koren u određenom načelu i ako je shvatimo u njenom suštinskom značenju, zakon mora prepoznati kao potrebu za čitavo čovečanstvo, dakle zakon mora prepoznati činjenicu da je religija moćna sila koja može i treba pozitivno da utiče na razvoj ljudskih mogućnosti. Najviši oblik slobode ogleda se u tome da je čovek u stanju da samostalno odlučuje, to je smisao i tajna slobode. Sam integritet crkve u najširem smislu značenja te reči ima svoje poreklo u verskoj slobodi; to ne pretpostavlja samo slobodnu crkvu, već mnogo više od toga: crkva traži da bude slobodna ne radi sebe, nego radi onih kojima treba da služi. A to znači da crkva treba da sudeluje u svim životnim zbivanjima. Autentična religija angažuje se u istorijskim zbivanjima te, stoga, Zakon mora podržavati slobodu za sve ljude, ne samo da proklamuje slobodu nego da se za nju zalaže, Zakon mora dati pravo ne samo nekima nego svim crkvama i religijama. Zato, po rečima ministra Radulovića, „ova i srodna pitanja bilo je neophodno urediti posebnim zakonom kako bi se u jednoj važnoj i osetljivoj oblasti društvenog života

restaurisali demokratski odnosi kakvi su uspostavljeni u 19. i prvoj polovini 20. veka i kako bi ti odnosi bili obogaćeni novim istorijskim iskustvima i višim standardima koji važe u modernim demokratskim društvima“.

Polazeći od realnog religijskog pluralizma modernog društva koji zakonom treba utvrditi i zaštititi, Zakon o crkvama i verskim zajednicama bi, u jednakoj meri, morao uvažavati pravnu praksu uređivanja odnosa između države i crkve, zakonska rešenja i praksu u nekim evropskim državama, opštevažeće međunarodne konvencije o ljudskim pravima, kao i stavove evropskih institucija o stvaranju verskih sloboda.

Kako bivši ministar vera naglašava, prvo načelo na kojem počiva Zakon o crkvama i verskim zajednicama jeste „načelo pune verske slobode svake ličnosti, odnosno svakog građanina. To načelo je jasno podvučeno u 1, 2. i 5. članu Zakona. Tako je ovim Zakonom, članom 1, svakome zajemčena sloboda veroispovesti i opisani su suštinski sadržaji verske slobode. Članom 2. zabranjuje se diskriminacija ličnosti na osnovu veroispovesti i utvrđuje da ne postoji državna religija. U članu 5. zajemčena je sloboda udruživanja i okupljanja radi iskazivanja verskih ubeđenja, kao i sloboda pristupanja crkvama i verskim zajednicama.

To čovekovo pravo na slobodu religije treba da se prizna Zakonom kojim se regulišu odnosi u društvu. Ono živi u svakom ljudskom biću kao ličnosti, ono mu pripada kao građaninu; u hrišćanskoj tradiciji to bi se zvalo „prirodno pravo“ ili klasično prirodno pravo, za razliku od modernog prava.

Iz tog razloga, sloboda je u prvom redu ili u svojoj suštini unutrašnje stanje, i nikakav spoljni uticaj ne može u tom pogledu delovati na pojedinu osobu.

Verska sloboda, kako je Zakon pokušao da to reguliše, nije sloboda za povlašćene, niti nadmoćan položaj nekih crkava i verskih zajednica. Versku slobodu ne bi trebalo mešati sa zahtevima za posebnim povlasticama, koje ne moraju nužno značiti i povredu verske slobode, ali ovakvi prerogativi ili hegemonija mogu predstavljati kršenje verske slobode za druge verske zajednice. Crkve i verske zajednice moraju uočiti one zahteve i aktivnosti koje, možda u ime verske slobode za neke, zapravo sužavaju versku slobodu i ljudska prava drugih.

Slično ovome, obrazloženje daje i ministar kada kaže: „Konkretizacija, razrada i delotvorna primena načela pune verske slobode svake ličnosti, sadržana je u svim članovima u kojima se utvrđuju, afirmišu i štite kolektivna verska prava, odnosno crkava i verskih zajednica. Individualne verske slobode i prava ne mogu, naime, biti potpuno ostvareni i zaštićeni ako se ne definišu i ne zaštite kolektivna prava crkava i verskih zajednica u kojima građanin realno ostvaruje svoje individualno pravo da slobodno ispoveda veru. Načelo kolektivnih verskih prava predstavlja drugu stranu i prirodnu dopunu načela individualne verske slobode“.

Verska sloboda nije doslovno pravo neke određene crkve, koje ona koristi da bi ispunila svoje posebne ciljeve, dok je drugim verskim zajednicama u istoj državi to pravo uskraćeno. Prihvatanje verske slobode samo za jednu crkvu mora obuhvatiti i prihvatanje prava za sve ostale crkve i verske

zajednice. To znači da se sve verske zajednice moraju zauzimati za slobodu i ljudska prava. Sve religije moraju biti glasne da bi održale i odbranile ova prava, jer ona proističu iz čovekovog dostojanstva i položaja.

Verska sloboda temelji se na neotuđivim ljudskim pravima, te stoga mora biti priznata kao pravo svih ljudi. U tom smislu verska sloboda nužno pretpostavlja jednakost svih ljudi.

U tom smislu, ministar obrazlaže potrebu ovog Zakona kada kaže: „Iako su verske zajednice i država iskazivale otvorenost za novu plodonosniju saradnju, takva saradnja nije legitimizovana donošenjem neophodnih zakona koji uspostavljaju nove, demokratične, civilizovane i socijalno poželjne odnose između države i crkve, nego je ostala zavisna od političkog voluntarizma, dobre volje, ličnih naklonosti, pa možda i grupnih interesa pojedinih istaknutih pojedinaca iz verskih zajednica i određenih krugova političke elite... Da bi se odnosi između države i crkve uredili na moderan demokratski način, neophodno je bilo pre svega da država na pravi način legitimiše istorijske crkve i verske zajednice u Srbiji. To znači da je morala da donese zakon kojim se te zajednice priznaju kao javne crkve... Utvrđivanjem novog pravnog položaja crkava i verskih zajednica uspostavlja im se kontinuitet u pravnom subjektivitetu na osnovu zakona kojim su bile registrovane“.

ZAKONSKO REGULISANJE POLOŽAJA CRKVA I VERSKIH ZAJEDNICA

-PREDLOZI I PRIMEDBE-

Zakon o pravnom položaju verskih zajednica iz 1977. god. prestao je da važi marta 1993. godine, na osnovu Zakona o prestanku važenja određenih zakona i drugih propisa, jer nije bio usklađen sa Ustavom Republike Srbije iz 1990. god. U tom periodu, područje verskih prava i sloboda u Srbiji ostaje pravno neregulisano.

Godine 2001. Savezna Vlada Republike Jugoslavije pripremila je Predlog Zakona o verskim slobodama. Savezni Zakon nije stupio na snagu do februara 2003. godine, kada i Savezna Republika Jugoslavija prestaje da postoji te se ukida i Savezno ministarstvo za odnose sa verskim zajednicama, a formira se Državna zajednica Srbije i Crne Gore. Ministarstvo Državne zajednice za ljudska i manjinska prava osniva Odeljenje za praćenje verskih prava. Ovo odeljenje obavlja poslove koji se odnose na primanje i obradu pritužbi i predloga crkava, verskih zajednica i pojedinaca u cilju unapređenja ekumenizma, zaštite, praćenje i unapređenje odnosa sa nacionalnim manjinama i verskim zajednicama, praćenje ostvarivanja manjinskih prava, prava na slobodu ispoljavanja vere i ubeđenja veroispovedanjem, uspostavljanje saradnje sa nacionalnim manjinama i verskim zajednicama, izradu analiza, informacija i izveštaja za potrebe državnih organa i međunarodnih institucija, praćenje međunarodnih akata iz oblasti prava na veroispovedanje.

Ustav i Zakon Državne zajednice, konstitutivne Republike, dozvoljavaju slobodu veroispovesti, sa zanemarivim primedbama.

U tom periodu, da bi neka verska zajednica počela sa radom, potrebno je bilo da se prijavi nadležnoj stanici MUP-a, čime se zapravo registrovalo bogoslužjenje. U Ministarstvu nije postojao zvanični registar Crkava i Verskih zajednica.

Godine 2004. Ministarstvo vera Republike Srbije sačinilo je Prednacrt Zakona o verskoj slobodi Crkvama, verskim zajednicama i verskim udruženjima. Početkom jula meseca iste godine, Prednacrt Zakona upućen je na razmatranje članovima Svetog arhijerejskog sinoda SPC, svim episkopima, članovima Biskupske konferencije, biskupima svih crkava, mešihatima i islamskim poglavarima, predstavnicima Jevrejske verske zajednice, drugim crkvama, Savetima nacionalnih manjina, Saveznom ministarstvu za ljudska i manjinska prava, medijima, političkoj i kuturnoj javnosti. Ocene, primedbe i predloge Ministarstvu vera trebalo je uputiti do 10. avgusta 2004. god., kako bi se došlo do forme nacrtu Zakona, koja bi bila upućena Vladi Srbije na razmatranje, a zatim Narodnoj skupštini na usvajanje. Zakon nije usvojen, a u međuvremenu pojavio se još oko šest verzija Zakona.

Zakon o slobodi vere, crkvama, verskim zajednicama i
verskim udruženjima
(2004, prva verzija)

Prednacrt Zakona sačinilo je Ministarstvo vera Republike Srbije, a čini ga 77 članova. Glavni model bilo je zakonodavstvo Kraljevine Jugoslavije, u ovoj oblasti, mada su konsultovani i zakoni drugih evropskih zemalja.

U članu 1. ovim Zakonom se građanima Republike Srbije garantuje sloboda vere, koja obuhvata: slobodu verovanja, javno ispovedanje vere u Boga i vršenje bogoslužbenih obreda, pravo na javno potvrđivanje i negovanje verskih predanja i tradicije, pravo na javno iskazivanje verskih pogleda na svet, slobodu razvijanja verske prosvete i religiozne kulture. Građanin ne može biti ni privilegovan ni diskriminisan zbog svojih verskih ubeđenja, pripadnosti crkvi, verskoj zajednici ili verskom udruženju, kao ni zbog učestvovanja u verskim obredima.

Država garantuje crkvama, verskim zajednicama i verskim udruženjima punu autonomiju, što pretpostavlja da je njihovo pravo da samostalno uređuju svoj unutrašnji poredak, da obavljaju bogoslužjenje i verske obrede u skladu sa svojim učenjem i tradicijom, da biraju i postavljaju verske dostojanstvenike, sveštenike i verske službenike, i da slobodno i samostalno vode svoje javne poslove (član 3).

Prema članu 4. ovog Zakona, status Crkve i Verske zajednice kao javne organizacije imaju: Srpska pravoslavna crkva, Katolička crkva, Islamska verska zajednica, Jevrejska zajednica, Slovačka evangelička crkva a.v, Hrišćanska reformatska crkva i Evangelička hrišćanska crkva a. v.

Uspostavlja se kontinuitet sa pravnim subjektivitetom i statusom koji su navedene crkve imale u Kraljevini Jugoslaviji, tako da one ne podležu ponovnoj registraciji. Sloboda delovanja jemči se i verskim udruženjima, koja nakon registrovanja stiču svojstvo pravnog lica.

Članom 5. kaže se da crkve, verske zajednice i verska udruženja imaju isti pravni položaj i jednake uslove za ostvarivanje zagantovanih sloboda iz člana 1. Ceneći izuzetnu državotvornu i kulturonosnu ulogu Srpske pravoslavne crkve u istoriji, država kao i sve crkve, verske zajednice i verska udruženja u Srbiji priznaju joj status *primus inter pares*.

Crkve, verske zajednice i verska udruženja ne smeju jedni drugima osporavati zagantovane slobode i prava, širiti predrasude i versku netrpeljivost jedni prema drugima, kao ni prema građanima koji se ne izjašnjavaju kao vernici (član 8.).

Po članu 10, crkve, verske zajednice i verska udruženja slobodno obavljaju bogosluženje, verske obrede i poslove u verskim prostorijama u svom vlasništvu. Bogomolje su autonomni, sveti i nepovredivi prostori. Vreme bogoslužbenog obreda je sveto vreme. Niko nikad ne sme ometati ili prekinuti ničiji bogoslužbeni obred. Niko i nikad ne sme verska zdanja i bogoslužbeni obred upotrebiti za ostvarenje ciljeva koji su strani ili suprotni njihovom religioznom smislu.

Obredi se mogu obavljati i u zakupljenim prostorijama, na javnim mestima, u školama, državnim ustanovama, bolnicama, vojsci, policiji, ustanovama socijalne i dečije zaštite, zavodima za izvršenje krivičnih sankcija, javnim i privatnim preduzećima, stanovima građana i na drugim odgovarajućim mestima. Nadležni organi navedenih ustanova dužni su da obezbede vršenje verskih obreda u njima, na zahtev članova tih ustanova, ili na zahtev korisnika njihovih usluga, ili na predlog samih crkava i verskih zajednica. Crkve i verske zajednice dužne su da udovolje zahtevima navedenih ustanova da se u njima povremeno, stalno ili prigodno obavljaju verski obredi (članovi 11, 12, 13).

Prema članu 16, matične knjige rođenih, venčanih i umrlih koje vode sveštenici priznaju se kao javni registri, a izvodi iz tih knjiga kao javne isprave. Crkveni brak se priznaje uz obavezu da bude prijavljen u matičnom uredu.

Sveštenici i verski dostojanstvenici uživaju imunitet kao narodni poslanici i sudije, prema članu 17. Njima imunitet može da ukine samo Vrhovni sud Srbije, na opravdan zahtev tužilaštva.

Zdravstveno, socijalno i penziono osiguranje sveštenika svih rangova uplaćuje se iz državnog budžeta, prema važećim propisima, u skladu sa njihovom stručnom spremom. Vlada posebnom uredbom utvrđuje koliko sveštenika na određen broj vernika iz svake crkve i verske zajednice ima pravo da koristi ovu pogodnost. Država daje mogućnost sveštenicima iz siromašnih ili nerazvijenih sredina, u kojima ne mogu zadovoljiti lične i porodične materijalne potrebe vršenjem plaćenih delatnosti verskog karaktera, da preko nadležnog tela svoje verske zajednice traže platu u visini

prosečnog ličnog dohotka u državi, koji će biti finansiran iz državnog budžeta. Monasi i monahinje imaju obaveznu zdravstvenu zaštitu i penzijsko-invalidsko osiguranje, koji se finansiraju iz državnog budžeta (članovi 21, 22. i 23).

Prema članu 24, redovni polaznici verskih škola i fakulteta ostvaruju prava na zdravstvenu zaštitu, dečiji dodatak, socijalnu zaštitu, učenički i studentski standard, na odlaganje služenja vojnog roka i javni prevoz, pod uslovima i na način kako ih ostvaruju polaznici državnih i privatnih škola i fakulteta.

Crkve i verske zajednice slobodno osnivaju škole i fakultete, a odluku o osnivanju donose najviši organi crkava i verskih zajednica. Garantuje im se organizaciona i programska autonomija unutar javnog obrazovnog sistema (članovi 27. i 28).

Po članu 29, nadležni organi crkava i verskih zajednica dužni su da pokrenu postupak za verifikaciju i akreditaciju verskih škola i fakulteta kod Ministarstva prosvete i sporta radi dobijanja statusa školske ustanove. Škole i fakulteti, koji dobiju verifikaciju i akreditaciju stiču pravo da budu finansirani iz državnog budžeta. Broj verskih škola i polaznika tih škola koji će se finansirati iz državnog budžeta određiće se srazmerno broju pripadnika određene crkve ili verske zajednice.

Članom 31. propisuje se da su diplome stečene u verskim školama i fakultetima, koji su prošli zakonom predviđenu verifikaciju i akreditaciju, izjednačene sa diplomama javnih i privatnih škola i fakulteta.

Posebna komisija koju imenuje Vlada, a koju čine predstavnici SPC, Ministarstva vera i Ministarstva kulture, utvrdiće listu živih manastira koji dobijaju status kulturnih ustanova od izuzetnog nacionalnog značaja. Delatnost i održavanje manastira, koji spadaju u ovu kategoriju, finansiraju se iz državnog budžeta. Održavanje ostalih manastira u nadležnosti je lokalnih vlasti i regionalnih zavoda za zaštitu spomenika kulture. Lokalne vlasti su u obavezi da finansiraju održavanje i rekonstrukciju manastira na svojoj teritoriji (član 37).

Ministarstvo vera se obavezuje da će iz ukupnih godišnjih dotacija crkvama i verskim zajednicama najmanje 20 odsto nameniti za njihove kulturne i izdavačke programe (član 39).

Crkve i verske zajednice mogu osnivati bolnice, ambulante, apoteke, dečije vrtiće, staračke domove, domove za decu bez roditeljskog staranja, sirotišta, ustanove za zbrinjavanje lica sa posebnim potrebama i lečenje bolesti zavisnosti. Navedene ustanove radiće pod istim uslovima i propisima kao državne, a nadzor će vršiti nadležni državni organi (član 40).

Članom 41, humanitarne i socijalne aktivnosti crkava i verskih zajednica oslobađaju se svih poreza i drugih dažbina, a neophodna tehnička i medicinska oprema i delovi, ukoliko je reč o poklonu, oslobađaju se i carinskih dažbina.

Svoju delatnost crkve i verske zajednice finansiraju iz prihoda od imovine, verskih usluga i taksi, legata i poklona, dobrovoljnih priloga, fondova i zadužbina, proizvodnje i prodaje predmeta za

verske potrebe, suvenira, obavljanja različitih proizvodnih aktivnosti i od izdavačke i prosvetno-kulturne delatnosti (član 46).

Prema članu 47, država je u obavezi da materijalno pomaže delatnosti crkava i verskih zajednica. Količina sredstava iz budžeta odobrava se u zavisnosti od vrste i značaja programa koje crkve i verske zajednice ostvaruju u oblasti kulturne, prosvetne, vaspitno-obrazovne, socijalne, humanitarne ili druge delatnosti od interesa za građane. Pravo je i obaveza nadležnih državnih organa da kontrolišu upotrebu namenskih sredstava dodeljenih iz budžeta.

Nekretnine koje pripadaju crkvama i verskim zajednicama ne podležu plaćanju poreza na imovinu. Crkve i verske zajednice neće plaćati ni porez na promet nekretnina prilikom kupovine ili poklanjanja zemljišta predviđenog za izgradnju verskih objekata, zdanja namenjenih verskim, kulturnim i dobrotvorim svrhama, kao ni na poklone i priloge koje dobijaju od fizičkih i pravnih lica. Darodavci su oslobođeni poreza na dodatnu dobit (članovi 49, 50. i 51).

Olakšice su predviđene i kod podizanja verskih zdanja. Organi lokalne samouprave imaju mogućnost da oslobode crkve i verske zajednice plaćanja svih komunalnih taksi za uređenje građevinskog zemljišta na kome će se podizati objekti. Građevinski materijal namenjen za gradnju ili obnovu verskih zdanja ne podleže oporezivanju (član 53).

Po članu 55, crkve i verske zajednice imaju pravo da pred organima lokalne samouprave pokrenu inicijativu za raspisivanje referenduma o uvođenju namenskog samodoprinosu, zarad podizanja većih hramova i drugih verskih zdanja. Ukoliko crkva ili verska zajednica zatraže raspisivanje referendurna, organi lokalne samouprave dužni su da to učine. Organizacija i troškovi referenduskog izjašnjavanja spadaju u nadležnosti i obaveze lokalnih vlasti. Pravo i obaveza nadležnih službi lokalne samouprave jeste da kontrolišu da li se sredstva iz samodoprinosu troše svrsishodno i racionalno.

Crkve i verske zajednice mogu osnivati i posedovati preduzeća, štamparije, radio i TV stanice, izdavačke kuće, turističke organizacije, zavode za izradu sveća, krojačke, ikonopisačke, duborezačke i druge radionice. Njihova proizvodna delatnost koja je u službi zadovoljavanja verskih i duhovnih potreba ili služi razvoju verske prosvete i kulture neće biti oporezovana, dok će predmeti i materijal koje crkve i verske zajednice primaju iz inostranstva, a služe isključivo za namene iz prethodnog stava biti oslobođeni plaćanja carinskih dažbina (članovi 57. i 58).

Zakon crkvama i verskim zajednicama omogućava organizovanje poljoprivredne i stočarske proizvodnje, trgovačke mreže, preduzeća, banaka, osiguravajućih društava i obavljanje drugih vidova privredne delatnosti koji donose dobit, a koji podležu zakonskoj regulativi kao i svi drugi oblici privredne delatnosti, bez prava na poreske olakšice ili neke druge posebne pogodnosti (članovi 59. i 60).

Članovima 62. i 63. kaže se da su verska udruženja sve crkve, verske organizacije, zajednice vernika i grupe vernika koji su do sada zakonito delovali, a nisu navedeni u članu 4. ovoga Zakona.

Verska udruženja koja su bila zakonski priznata automatski se upisuju u Registar verskih udruženja, koji vodi Ministarstvo vera.

Član 66. propisuje da verska udruženja mogu slobodno organizovati versku nastavu u svojim prostorijama u vreme kada deca školskog uzrasta nisu na redovnoj nastavi.

Prema članu 67, nova verska udruženja mogu osnivati samo državljani Republike Srbije. Ovlašćeno lice treba da podnese prijavu za upis novog udruženja u registar, koja treba da sadrži: zahtev za registrovanje; naziv i sedište udruženja; statut ili drugi pisani akt udruženja, sa opisom organizacione strukture i naznakom nižih organizacionih jedinica; podatke o osnovama vlastitog verskog učenja, istoriji nastanka vlastite vere, odnosu prema braku i porodici i stavu prema obrazovanju; pismeni prikaz teritorijalne organizacije udruženja; podatke o verskim školama i humanitarnim organizacijama koje je osnovalo udruženje; potpise 1000 punoletnih članova sa matičnim brojem i adresom; podatke o stalnim izvorima prihoda udruženja; dokaz o posedovanju poslovnog prostora u kojem će se vršiti verski obredi i drugi verski poslovi; izjavu najvišeg organa da će udruženje u punoj meri poštovati Ustav, zakone i opšte pravne propise, kao i da će uvažavati slobode, prava i dostojanstvo ostalih crkava i verskih zajednica, kao i lica koja nisu vernici; spoljne javne oznake udruženja.

Ministarstvo vera, u roku od 60 dana od dana prijema uredne prijave, treba da donese rešenje o prijavi za upis u registar. Ukoliko je prijava za upis neuredna i nepotpuna, podnosioca će Ministarstvo vera pozvati da je ispravi ili dopuni u roku od 30 dana. Ako to ne bude učinjeno u navedenom roku, prijava će se smatrati povučenom (član 69.).

Po članu 71, Ministarstvo vera će odbiti da upiše udruženje u registar ako njegova doktrina ili njena primena vređa osećanja i zajemčena prava i interese neke od crkava i verskih zajednica, ili ugrožava javnu bezbednost, javni moral i zdravlje ljudi.

Udruženje će se brisati iz Registra ako: sistematski narušava javnu bezbednost i javni poredak; raspiruje rasnu, nacionalnu ili versku mržnju; razara porodicu; narušava javni moral i ugrožava zdravlje podsticanjem upotrebe narkotičkih i psihotropnih sredstava ili na drugi način narušava duhovni integritet i mentalno zdravlje radi ukorenjivanja i širenja doktrine (član 72.).

Ocene prednacrt zakona, primedbe i predlozi

Ministar vera Republike Srbije kaže da Ministarstvo nije htelo da uputi Zakon Vladi i Skupštini pre no što o njemu svoje mišljenje iznesu tradicionalne crkve, verske zajednice, verska udruženja, nacionalne manjine, kulturna i politička javnost u Srbiji (Pravoslavlje, jesen 2004.). Iz tog razloga je skoro dva meseca Prednacrt Zakona bio pod okom javnosti. Osim SPC, sve tradicionalne crkve i verske zajednice dostavile su svoje komentare do roka koji je za to bio predviđen.

Na pitanje da li je pravi trenutak da se odnosi između države i crkve urede zakonom, ministar odgovara da to više zavisi od preovlađujućeg raspoloženja u Narodnoj Skupštini, koja može da izglasa ili da odbije predlog Zakona, nego od Ministarstva vera. Odnosi između države i crkve treba da budu saradnički. Država se mora u svakodnevnoj politici upravljati prema večnim istinama i vrednostima. Crkva mora tragati za načinom kako da istinu saopšti ljudima, učini je prepoznatljivom i prihvatljivom. Zakon koji uređuje odnose između države i crkve ne treba da bude pisan ni po meri jedne, ni po meri druge, već u duhu istorijskog cilja i životnog smisla kojima teži narod, a njemu treba da služe i država i crkva. Načelo da su država i crkva odvojene podrazumeva odnos u kom su obe slobodne da služe opštem dobru i smislu života, što znači da ne bi trebalo da budu međusobno suprotstavljene, niti jedna drugoj nepoznate. Kada je reč o kritikama Zakona, ministar smatra da sa onima koji veru ne priznaju ili je smatraju privatnom stvari nije moguće razgovarati o sadržaju Zakona, jer oni zastupaju stav da crkvu uopšte ne treba ozakoniti. Kritike koje su uputile nove crkve, nastale u 19. i 20. veku, „a koje manje ili više slobodno deluju u Srbiji nekih stotinu pedeset godina“, treba ozbiljno proučiti jer one moraju naći svoje mesto u Zakonu.

Na prvoj javnoj raspravi o verskim slobodama održanoj u Zrenjaninu, u kojoj je učestvovalo 20 predstavnika verskih zajednica u Srbiji, glavna primedba upućena Prednacrtu zakona tiče se naziva zakona i nedostatka definicija (Danas, 17. 08. 2004.). Udruženje za verske slobode SCG dalo je predlog da naziv zakona bude preformulisano u Zakon o veroispovednim zajednicama ili Zakon o crkvama i verskim zajednicama, jer vera kao Božji dar ne podleže zakonu, samo ljudska religioznost može biti ograničena propisima. Miodrag Živanović, predsednik Hrišćanske adventističke zajednice u Srbiji, izneo je ocenu ove zajednice da prednacrt nije u skladu sa Ustavom, kao ni sa Poveljom o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama, koju je 2003. godine usvojila Republička skupština. Po Ustavu i Povelji svi su građani ravnopravni, bez obzira na veroispovest, dok ovaj Zakon, deleći crkve na priznate i nepriznate, razvrstava vernike u kategorije. Najpre se postavlja pitanje da li je ovaj Zakon u skladu sa postojećim Ustavom i sa budućim Ustavom, koji je u procesu nastanka. Zatim se čini da ovaj Zakon nije u skladu sa svim međunarodnim ugovorima i konvencijama. Nije definisano na koji način se stranim državljanima omogućava sloboda veroispovesti, s obzirom na to da prema članu 67. verska udruženja mogu osnivati samo državljani Republike Srbije. „Da li to znači da Crnogorci neće imati pravo na veroispovest u Srbiji, zatim Srbi izbeglice, kineski građani“. Smatra se velikim propustom to što u Zakonu nije određen karakter RS, ne zna se da li je ona građanska ili verska država, što je recimo u hrvatskom i ruskom zakonu definisano. Prednacrtom nije regulisan ni rad lokalnih organizacionih jedinica na terenu, delovanje predstavništava stranih verskih organizacija u Srbiji, prestanak rada verske zajednice, ograničava se finansijska samostalnost crkava i nije jasno pravo na dušebrižništvo. Isto tako, trebalo bi da svaka verska zajednica dostavi Ministarstvu vera spisak verskih objekata na koje neće moći da budu upućeni zahtevi kreditora, stavljene hipoteke ili plenidbe ukoliko se uspostavi oporezivanje.

Najveću pažnju javnosti izazvao je član 17. koji predviđa da sveštenici i verski dostojanstvenici imaju isti imunitet kao narodni poslanici i sudije, a koji im može ukinuti samo Vrhovi sud Srbije. Ministar ističe da ova odredba nema funkciju zaštite od eventualne krivične odgovornosti, već zaštite verske službe i njenog obavljanja (Patriot, jul 2004.). Tokom ispovesti sveštenik može saznati stvari koje bi kao građanin bio dužan da prijavi, ali ne sme jer time krši kanonske obaveze. Imunitet svešteniku garantuje prenebrgavanje građanskih obaveza u situacijama u kojima može da dođe do konflikta dužnosti. Takođe se garantuje sloboda bogoslužnja i obezbeđuje autonomija crkvenih kanona. Profesor dr Momčilo Grubač smatra neverovatnim postojanje ovog člana Zakona i očiglednim da je neko pogrešno shvatio pravnu instituciju imuniteta, koji je namenjen isključivo nosiocima državnih funkcija, i to dok obavljaju funkciju za koju su izabrani, a sveštenici to nisu. Imunitet štiti državu i njene institucije, a ne pojedinca. Pokretanjem krivičnog postupka protiv ministara ili poslanika može se onemogućiti rad Vlade i imunitet služi da spreči takva dešavanja.

Mirko Đorđević smatra da Prednacrta Zakona o verskim slobodama vodi klerikalizaciji društva i da ga usled toga treba odbaciti (Patriot, jul 2004). Izazvao je uznemirenje u javnosti i protestantske crkve su tražile njegovo povlačenje. Isto bi trebalo da učini SPC, što verovatno neće učiniti jer joj ovaj Zakon daje primat nad ostalim crkvama. Članovi Zakona 4, 10. i 17. zaslužuju posebnu kritiku. Članom 4. predviđa se uspostavljanje kontinuiteta sa pravnim subjektivitetom koje su crkve imale u Kraljevini Jugoslaviji, pa Đorđević pita zašto je baš o Kraljevini Jugoslaviji reč, šta je sa državama koje su postojale nakon nje. Članom 10. se vreme bogoslužbenog obreda smatra svetim vremenom, što nije stav Zakona nego dogmatski stav koji je različit u zavisnosti od crkve. U vezi sa 17. članom Zakona, Đorđević je upitao da li to znači da neko unapred želi da amnestira određene sveštenike koji prekrše Zakon. Prema trenutnom Ustavu nije moguće da sveštenici uživaju takav imunitet, osim ako bi bili izabrani kao narodni poslanici Skupštine Srbije. Ipak, s obzirom na to da postoji sprega između struktura moći u državi i crkvene hijerarhije, svašta je moguće.

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji ustanovio je da bi se uvođenjem imuniteta za sveštena lica prekršilo ustavno načelo odvojenosti crkve od države (Patriot, jul 2004.). Ističe se da bi se time u podelu vlasti na izvršnu, sudsku i zakonodavnu uvela i crkvena. Činjenica da se takva odredba predlaže zabrinjavajuća je i njeno prihvatanje bio bi presedan u pravnoj državi i praksi savremenih društava.

Zakon o slobodi vere, crkvama, verskim zajednicama
i verskim udruženjima
(2004, druga verzija)

Posle kritika stručne javnosti, već tokom jula meseca 2004. godine, Ministarstvo vera izmenilo je Prednacrt Zakona o slobodi vere, crkvama, verskim zajednicama i verskim udruženjima. Novi predlog sadržavao je dva člana manje od prethodnog, tačnije 75 članova Zakona, a promena se zapravo sastojala u iščezavanju člana 17, koji je sveštenicima davao isti imunitet kao što ga imaju poslanici i sudije, a koji im je mogao ukinuti samo Vrhovni sud Srbije. Prvih 13 članova Zakona potpuno je isto kao i u prethodnom prednactru, i po sadržaju i po redosledu, kao i poslednjih 59 članova Zakona.

Prema članu 14, brak sklopljen u crkvi priznaje se ukoliko je prijavljen matičnom uredu. Reč je o stavki 2 člana 16. prethodnog predloga, dok je stavka 1 istog člana, da se matične knjige rođenih, venčanih i umrlih koje vode sveštenici priznaju kao javni registri, a izvodi iz tih knjiga kao javne isprave, iščezla iz novog predloga.

Član 15. propisuje da je tajna ispovesti nepovrediva i da sveštenik ne sme biti pozvan da svedoči o okolnostima koje je saznao prilikom ispovesti. Zapravo je reč o članu 18. prethodnog predloga Zakona.

U članu 16. sjedinjeni su članovi 14. i 15. prethodnog predloga Zakona: sveštenike postavljaju crkve i verske zajednice u skladu sa svojim pravilima, svaki sveštenik je dužan da pruži besplatnu pouku i utehu onome ko je zatraži, neispunjavanje ove obaveze podleže disciplinskim merama predviđenim propisima crkava i verskih zajednica, i svi sveštenici imaju pravo učešća u javnom životu, osim ukoliko je to zabranjeno pravilima ili pojedinačnom naredbom crkve ili verske zajednice. Pored navedenih, dodate su još dve stavke. Stavka 2 navedenog člana propisuje da su sveštenici javni službenici i da se delatnošću koju oni obavljaju namiruju religiozne, duhovne, duševne i posebne kulturne potrebe građana. Stavkom 3 navedenog člana, sveštenicima se garantuje puna sloboda, autonomija i imunitet pred građanskim vlastima u obavljanju bogoslužbene delatnosti.

Posledice usvajanja i primene Zakona mogu biti kršenja slobode veroispovesti, koju proklamuje Evropska konvencija o ljudskim pravima, a koju je naša država ratifikovala 2003. godine. Prednacrt ne podseća na savremeni zakon već na povelje o privilegijama koje su izdavali srednjovekovni vladari. Jezik Zakona je hrišćanski i arhaičan: crkva se piše uvek velikim početnim slovom, za sveštena lica koristi se termin sveštenoslužitelj... U potpunosti je usvojen pravopis i terminologija Srpske pravoslavne crkve. Nejasno je zašto se kategorija verskih udruženja, koja dobijaju podređen položaj u odnosu na sedam tradicionalnih crkava, vraća u pravni sistem. Ministar je objasnio da verske zajednice sa ovim statusom u velikom broju nisu ni priznate od strane Svetskog saveta crkava pa se postavlja pitanje da li je Srbija članica ovog saveta ili Saveta Evrope. Ministar je takođe rekao da verska udruženja i tradicionalne crkve imaju isti pravni tretman. Međutim, verska

udruženja mogu biti ukinuta ukoliko vređaju osećanja i interese tradicionalnih crkava i verskih zajednica. Isto tako verskim udruženjima nije dozvoljeno da održavaju versku nastavu tokom trajanja redovne nastave u školama, a tradicionalne verske zajednice održavaju veronauku u okviru državnog obrazovnog sistema. Beogradski centar za ljudska prava smatra da država mora obratiti pažnju da ne ograničava slobodu veroispovesti, niti da privileguje crkve i verske zajednice.

Prednacrt zakona o verskim organizacijama

(2004, treća verzija)

ocene prednacrta zakona, primedbe i predlozi

O sadržini Prednacrta Zakona o verskim organizacijama možemo se obavestiti samo posredno. Jedini izvor je saopštenje koje je Beogradski centar za ljudska prava objavio na svom sajtu 01. 10. 2004. godine, gde izražava svoje zadovoljstvo povodom poslednjeg poteza Ministarstva vera Vlade Republike Srbije, kojim je stari tekst Prednacrta Zakona o slobodi veroispovesti, crkvama, verskim zajednicama i verskim udruženjima zamenjen novim tekstom Prednacrta Zakona o verskim organizacijama. Time je Ministarstvo vera na najbolji način opovrglo kritike da nije spremno na dijalog u procesu izrade ovog Zakona. Beogradski centar posebno ističe svoje zadovoljstvo zbog spremnosti Ministarstva da većinu spornih odredbi odstrani iz Prednacrta ili ih bar ublaži. Hrabri i to što su verska udruženja u velikoj meri izjednačena sa tradicionalnim crkvama i verskim zajednicama. Terminologija korišćena u novom Prednacrtu politički je znatno modernija nego u prethodnom tekstu.

Beogradski centar upućuje i nekoliko primedbi, koje su pravno-tehničkog karaktera i uglavnom ne zadiru u suštinu zakonskih rešenja, a koje će, ukoliko budu razmotrene i usvojene, dodatno doprineti kvalitetu Prednacrta Zakona.

1. a) Uprkos izmeni terminologije, opstale su neke formulacije koje se Beogradskom centru ne čine najpodesnijim za civilne zakone. Formulacija iz člana 2. „bogougodno delovanje“ nije neophodna u civilnom zakonu. Bogoslužbeno vreme nije potrebno u zakonu proglašavati „svetim“ vremenom niti hramove „svetim“ prostorijama. Dužnost je države da hramove učini nepovredivim, a bogoslužbeno vreme zaštititi od prekidanja; nebitno je da li ih neko smatra svetim ili ne.

b) Termin „duhovnici“ bio bi prihvatljiviji jer je termin „sveštenoslužitelji“ vezan za hrišćansku kulturu.

2. Nove verske zajednice, koje su opisane u članu 13, po mišljenju Beogradskog centra, treba automatski upisati u registar pod istim uslovima kao i tradicionalne crkve i verske zajednice.

3. Upućuje se poziv Ministarstvu vera da razmotri formulaciju člana 41. Prednacrta, kojom se pravoslavnim i katoličkim manastirima daje poseban status. Žarište kulture nekih naroda koji žive u

Srbiji ne nalazi se u ovim manastirima. Ovo pitanje bolje je regulisati režimom koji važi za spomenike kulture, radi izbegavanja arbitrarnosti potencijalne diskriminacije.

4. Upućuje se poziv Ministarstvu vera da razmotri formulaciju člana 63. Prednacrta, kojim su propisani uslovi za registraciju novih verskih zajednica, posebno dela koji za registraciju zahteva 1000 potpisa vernika. Međunarodni dokumenti o ljudskim pravima, koje je potpisala SCG, propisuju da sloboda veroispovesti podrazumeva i slobodu da se vera ispoljava „pojedinačno“ ili „zajedno sa drugima“ (PGP, čl. 18. st. 1), odnosno da to vernik čini „sam ili zajedno sa drugima“ (EKPS, čl. 9. st. 1). Uz to, niko ne može biti primoran da se izjasni o svojim verskim uverenjima. Takođe se upućuje poziv Ministarstvu vera da razmotri odredbu po kojoj verske organizacije mogu osnivati samo državljani Srbije. Usvajanjem ovih primedbi, član 64, kojim se propisuje da se verske organizacije koje ne ispunjavaju uslove za registraciju mogu registrovati prema uslovima propisanim u Zakonu o udruženjima građana, bio bi nepotreban.

Beogradski centar upućuje poziv Ministarstvu vera da okruglim stolovima, na kojima bi učestvovali svi zainteresovani subjekti, uspešno privede kraju ovaj zakonodavni projekat.

Zakon o pravnom položaju verskih zajednica (četvrta verzija)

Ne može se tačno vremenski utvrditi kada se pojavio ovaj Predlog Zakona, koji čine 66 članova.

Članom 1. svakome se garantuje sloboda veroispovedanja, koja obuhvata slobodu javnog ispovedanja vere u Boga; slobodu imanjanja, nemanjanja ili promene veroispovesti; slobodu pojedinačnog ili u zajednici, javnog ili privatnog, ispoljavanja verovanja, obavljanjem bogoslužbenih obreda i prisustvovanjem njima, razvijanjem verskih predanja i negovanjem verskih običaja; slobodu razvijanja religiozne kulture i prosvete.

Član 2. propisuje da se sloboda veroispovesti garantuje svima, bez diskriminacije po bilo kom osnovu. Niko ne sme biti prisiljen da se izjasni o svojim verskim uverenjima ili njihovom nepostojanju.

Sloboda veroispovesti može biti podvrgnuta samo onim ograničenjima koja su propisana zakonima: ne sme se zloupotrebljavati tako da se njenim praktikovanjem povređuju Ustavom zagarantovana prava i slobode drugih, a posebno da se izaziva nacionalna, verska i rasna netrpeljivost i mržnja, antisemitizam, diskriminacija na osnovama duhovne i kulturne orijentacije neke verske zajednice ili na osnovama nacionalne, rasne, polne i socijalne pripadnosti pojedinca. Praktikovanjem slobode veroispovesti ne smeju se ugrožavati pravo na život, pravo na fizičko ili mentalno zdravlje, prava dece, pravo na poštovanje privatnog i porodičnog integriteta i pravo na imovinu (član 4).

Verske zajednice su ravnopravne i nezavisne od države. Država sa verskim zajednicama ostvaruje obostranu slobodnu, dobrovoljnu i ravnopravnu saradnju radi unapređivanja verske slobode. Isto tako, država razvija i podstiče negovanje tolerancije između verskih zajednica (član 5).

Članom 7. država svim verskim zajednicama garantuje punu autonomiju u društvu, koja se sastoji u pravu na: potpuno samostalno uređivanje vršenja verskih obreda i svog unutrašnjeg poretka, samostalno biranje i postavljanje sveštenstva i slobodno i samostalno vođenje svojih unutrašnjih i javnih poslova.

Duhovno-zakonodavna, upravna i sudsko-disciplinska vlast u verskim zajednicama pripada njima samima. Javne vlasti su u obavezi da pruže odgovarajuću administrativnu i izvršnu pomoć za izvršavanje punovažnih odluka i presuda koje izdaju nadležni organi verskih zajednica, isključivo na njihov zahtev i u skladu sa važećim zakonima (član 8).

Verske zajednice, registrovane po ovom Zakonu, imaju svojstvo pravnog lica (član 9).

Po članu 10. svakoj postojećoj verskoj zajednici uspostavlja se formalni kontinuitet sa pravnim subjektivitetom koji je stekla na osnovu ranije važećih zakona o crkvama i verskim zajednicama u Srbiji i Jugoslaviji.

Status tradicionalne crkve priznaje se crkvama koje imaju viševjekovni istorijski kontinuitet u Srbiji i koje su nosilac evropske hrišćanske kulture. Te crkve su: Srpska pravoslavna crkva i druge Pravoslavne crkve koje su kanonski ustrojene na području Srbije; Katolička crkva (Rimokatolička i Grkokatolička); Slovačka evangelička crkva a.v.; Hrišćanska reformatska crkva i Evangelička hrišćanska crkva a.v. Srpskoj pravoslavnoj crkvi formalno se uspostavlja kontinuitet sa pravnim subjektivitetom koji je stekla na osnovu Načertanija o duhovnim vlastima u Srbiji, koje je usvojeno 21. maja 1836. godine u Narodnoj skupštini Kneževine Srbije, i Zakona o Srpskoj pravoslavnoj crkvi („Službene novine Kraljevine Jugoslavije“, 1929, broj 269). S obzirom na to da Srpska pravoslavna crkva ima izuzetnu civilizacijsku i državotvornu ulogu u istoriji srpskog naroda i da je većinska zajednica sa vrhovnim sedištem u Srbiji, deklarativno joj se priznaje počasno prvenstvo. Katoličkoj crkvi u Srbiji uspostavlja se formalni kontinuitet sa pravnim subjektivitetom koji je stekla na osnovu Zakona o konkordatu između Kraljevine Srbije i Svete Stolice u Rimu, ratifikovanog od strane Narodne skupštine Kraljevine Srbije u Nišu 26. jula 1914. godine. Slovačkoj evangeličkoj crkvi a. v., Evangeličkoj hrišćanskoj crkvi a. v. i Hrišćanskoj reformatskoj crkvi formalno se uspostavlja kontinuitet sa pravnim subjektivitetom koji su stekle na osnovu Zakona o Evangeličko-hrišćanskim crkvama i o Reformovanoj hrišćanskoj crkvi Kraljevine Jugoslavije („Službene novine Kraljevine Jugoslavije“, 16. 04. 1930. godine). Članovi Zakona 11, 12, 13. i 14. sadrže ove odredbe.

Status istorijske verske zajednice priznaje se etničko-religioznim zajednicama koje imaju viševjekovni istorijski kontinuitet u Srbiji i koje su znatno doprinele uspostavljanju pluralizma verskih i kulturnih modela u Srbiji. Te zajednice su Islamska i Jevrejska zajednica. Islamskoj verskoj zajednici formalno se uspostavlja kontinuitet sa pravnim subjektivitetom koji je stekla na osnovu Zakona o

islamskoj verskoj zajednici Kraljevine Jugoslavije („Službene novine Kraljevine Jugoslavije“, 31. 01. 1930. godine). Jevrejskoj verskoj zajednici formalno se uspostavlja kontinuitet sa pravnim subjektivitetom koji je stekla na osnovu Zakona o Verskoj zajednici jevreja u Kraljevini Jugoslaviji („Službene novine Kraljevine Jugoslavije“, 24. 12. 1929. godine). Članovi 15, 16, i 17. sadrže ove odredbe.

Članom 18. propisuje se da su veroispovedne zajednice nove protestantske crkve, koje su doprinele konfesionalnoj diferencijaciji u Srbiji tokom 19. i 20. veka i afirmaciji novih ideja o verskoj slobodi. Te veroispovedne zajednice su: Hrišćanska baptistička crkva, Hrišćanska adventistička crkva, Evangelističko-metodistička crkva, Pentekostna crkva, Evanđeoska hrišćanska crkva, verski savezi, pokreti, grupe i druge verske zajednice registrovane na osnovu važećih zakona od 1953. do 1993. godine (Zakon o pravnom položaju verskih zajednica, „Službeni list FNRJ“, 27. 05. 1953. godine i Zakon o pravnom položaju verskih zajednica, „Službeni glasnik SR Srbije“, 44/1977).

Verske zajednice koje ovim Zakonom uspostavljaju formalni pravni kontinuitet u svom subjektivitetu i delovanju automatski se upisuju u Registar verskih zajednica. Nadležnom organu treba da dostave sledeće podatke: naziv i sedište verske zajednice, odn. organizacione jedinice, ime i prezime lica ovlašćenog za predstavljanje i zastupanje i otisak pečata (član 19).

Prema članu 20, verske zajednice obavljaju svoje delatnosti u svojim ili iznajmljenim prostorima, a mogu ih obavljati i na javnim mestima. Hramovi su autonomni, sveti i zaštićeni prostori. Vreme bogoslužbenog obreda je sveto vreme i ono može biti prekinuto samo ako su ugroženi ljudski životi.

Obredi se mogu obavljati i u školama, državnim ustanovama, bolnicama, vojsci, policiji, ustanovama socijalne i dečije zaštite, zavodima za izvršenje krivičnih sankcija, javnim i privatnim preduzećima i drugim ustanovama. Nadležni organi navedenih ustanova dužni su da ravnopravno za sve obezbede vršenje verskih obreda u njima, na zahtev članova tih ustanova ili na zahtev korisnika njihovih usluga. Načine i uslove pod kojima treba da udovolje zahtevima navedenih ustanova, da se u njima povremeno, stalno ili prigodno obavljaju verski obredi, određuju verske zajednice same (član 21).

Članovi Zakona 22, 23, 24. i 25. bave se verskom nastavom u državnim i privatnim školama, ulogom sveštenika u društvu, postavljanjem sveštenika i pravom na materijalnu nadoknadu za versku službu.

Članom 26. propisuje se da je tajna ispovesti nepovrediva i da bez saglasnosti verske zajednice sveštenik ne može biti pozvan da svedoči o okolnostima koje je saznao prilikom ispovesti. Ukoliko sveštenika uhapsi policija, viši organ verske zajednice kojoj pripada biće o tome odmah obavešten. Službenu uniformu i obeležja čina i dostojanstva sveštenika štiti država.

Prema članu 27, zdravstveno, socijalno i penziono osiguranje sveštenika finansira se iz državnog budžeta. Broj sveštenika iz svake verske zajednice, koji ima mogućnost da koristi ovo pravo,

utvrđuje Vlada ravnopravno i proporcionalno broju vernika. Na male verske zajednice može se primeniti načelo pozitivne diskriminacije. Doprinosi za ostale sveštenike dužne su da uplaćuju verske zajednice, osim za one koji se dobrovoljno odreknu ovog prava ili se dobrovoljno opredele da to čine samostalno. Strani državljani mogu biti sveštenici i oni se oslobađaju boravišne takse ukoliko vrše trajnu službu u verskoj zajednici. U tim okolnostima mogu da koriste sva prava iz ovog člana.

Država daje mogućnost sveštenicima iz siromašnih ili nerazvijenih područja, u kojima ne mogu zadovoljiti materijalne potrebe vršenjem plaćenih delatnosti verskog karaktera, da preko nadležnog tela svoje verske zajednice traže platu u visini prosečnog ličnog dohotka u državi, koji će biti finansiran iz državnog budžeta. Obaveznu zdravstvenu zaštitu na teret države imaju monasi i monahinje. Redovni polaznici verskih škola i fakulteta imaju prava na zdravstvenu zaštitu, dečiji dodatak, socijalnu zaštitu, učenički i studentski standard, odlaganje i civilno služenje vojnog roka. Uslovi i način ostvarivanja isti su kao za polaznike državnih i privatnih škola i fakulteta (članovi 28, 29. i 30).

Verske zajednice slobodno osnivaju škole i fakultete na osnovu odluke nadležnih organa verske zajednice. Isti organi mogu pokrenuti postupak za akreditaciju i verifikaciju konfesionalnih škola i fakulteta radi dobijanja statusa javne obrazovne ustanove, čime se stiče pravo finansiranja iz državnog budžeta. Broj škola i fakulteta i njihovih polaznika, koji mogu da se finansiraju iz državnog budžeta, određuje se srazmerno broju pripadnika određene verske zajednice. Njihovo finansiranje vrši se na isti način kao i finansiranje državnih škola i fakulteta. U dogovoru sa verskom zajednicom država može da saraduje i sa konfesionalnim školama i fakultetima koji nisu uključeni u javni obrazovni sistem. Organizaciona i programska autonomija garantuje se svim verskim školama i fakultetima. Pedagoški i upravni nadzor nad verifikovanim školama verskih zajednica vrši nadležno ministarstvo. Diplome stečene u verskim školama i fakultetima izjednačene su po rangu sa odgovarajućim diplomama javnih i privatnih škola i fakulteta (članovi 32, 33, 34. i 35).

Iz ukupnih godišnjih dotacija verskim zajednicama, nadležno ministarstvo određeni procenat opredeljuje za njihove kulturne programe. Pod uslovima koje nadležni državni organ i verska zajednica utvrde, država može u potpunosti finansirati pojedine kulturne ustanove čiji su osnivači registrovane verske zajednice (članovi 38. i 39).

Članom 41. propisuje se da će listu živih manastira, koji dobijaju status ustanova od izuzetnog verskog, kulturnog i nacionalnog značaja, utvrditi posebna Komisija koju imenuje Vlada, a njeni članovi biće predstavnici SPC, Katoličke crkve i nadležnih ministarstava. Ovi manastiri biće finansirani iz državnog budžeta, dok je održavanje ostalih manastira u nadležnosti lokalnih vlasti.

Verske zajednice mogu samostalno graditi zdanja za bogoslužbene i administrativno-upravne potrebe, škole, internate, bolnice, stambene zgrade, proizvodne pogone i druge građevine, a nadležni organi lokalne uprave dužni su da predvide izgradnju verskih zdanja u urbanističkim planovima, u dogovoru sa verskim zajednicama, prema iskazanim potrebama vernika. Verske zajednice mogu dobiti

povlastice prilikom podizanja zdanja. Mogu biti oslobođene plaćanja komunalnih taksi za uređenje građevinskog zemljišta, a građevinski materijal namenjen za gradnju ili obnovu zdanja, kao i materijal i inventar za njihovo funkcionalno opremanje mogu biti oslobođeni poreza. Podizanju zdanja mora prethoditi donošenje odluke nadležnog tela verske zajednice i dobijanje potrebnih dozvola predviđenih zakonima i drugim propisima. Pravo je verskih zajednica da pred organima lokalne uprave pokrenu inicijativu za raspisivanje referendumu o uvođenju namenskog samodoprinosu radi podizanja verskih zdanja. Ukoliko to zatraži verska zajednica, organi lokalne uprave u obavezi su da raspišu referendum, organizuju ga i snose njegove troškove. Takođe imaju pravo da kontrolišu da li se sredstva iz samodoprinosu troše racionalno i svrsishodno (članovi 43, 44, 45. i 46).

Verske zajednice mogu osnivati bolnice, ambulante, apoteke, dečije vrtiće, staračke domove, domove za decu bez roditeljskog staranja i druge humanitarne ustanove, koje moraju biti registrovane i imati dozvolu za rad izdatu od nadležnih organa. Delatnosti ovih ustanova, kao i humanitarne i socijalne aktivnosti verskih zajednica, mogu biti oslobođene poreza i drugih dažbina. Uvoz tehničke opreme i medicinskog materijala namenjenih za ovu delatnost može se obavljati bez plaćanja carinskih dažbina (članovi 47. i 48).

Radi vršenja osnovnih delatnosti verske zajednice mogu osnivati zanatske radionice i proizvodne pogone, koji mogu uživati poreske olakšice ili potpuno biti oslobođeni poreza. Pokloni iz inostranstva koji služe isključivo za proizvodnu delatnost, oprema, predmeti i materijal, oslobađaju se plaćanja carinskih dažbina. Sve što verske zajednice uvoze radi vršenja svoje osnovne i humanitarno-socijalne delatnosti može biti oslobođeno carinskih dažbina, u skladu sa zakonom. (članovi 49. i 50.).

Članom 51. propisuje se da verske zajednice mogu osnivati preduzeća, banke, osiguravajuća društva, turističke agencije i da obavljaju druge vidove privrednih i uslužnih delatnosti. Osnivanje i poslovanje ovih privredno-pravnih subjekata podleže istoj zakonskoj regulativi kao i svi drugi oblici privredne delatnosti, što znači da nemaju prava na poreske olakšice ili druge posebne pogodnosti. Kontrolu nad zakonitošću sticanja prihoda dužni su da vrše Ministarstvo finansija i njegove nadležne službe. Prihodima stečenim profitabilnim delatnostima, verske zajednice raspolažu samostalno.

Prema članu 52, verske zajednice imaju pravo osnivanja izdavačkih preduzeća, radio i televizijskih stanica, u skladu sa Ustavom i zakonom. Verske zajednice su dužne da jasno istaknu svoj puni naziv u verskim publikacijama, časopisima, korespondenciji i javnom obaveštavanju.

Verske zajednice mogu posedovati pokretnu i nepokretnu imovinu u zemlji i inostranstvu, kojom samostalno upravljaju u skladu sa svojim propisima. Imovina im ne može biti oduzeta, a vraćanje ranije oduzete imovine urediće se posebnim zakonom. Do donošenja toga zakona oduzeta imovina može biti ustupljena na korišćenje bez nadoknade, na zahtev verske zajednice ili njenog sastavnog dela (članovi 53, 54. i 55).

Po članu 56, verske zajednice imaju pravo prikupljanja priloga i dobijanja poklona iz zemlje i inostranstva, koji su oslobođeni oporezivanja. Darodavci, fizička i pravna lica, mogu biti oslobođeni poreza na dodatnu dobit za iznos koji su darovali.

Nekretnine namenjene obavljanju verskih obreda, administrativno-upravnih, humanitarnih i prosvetnih poslova, stanovanju sveštenika i kulturne ustanove verskih zajednica mogu biti oslobođene poreza na imovinu, u skladu sa zakonom. Verske zajednice mogu biti oslobođene poreza na promet nekretnina prilikom kupovine ili primanja na poklon zgrada i zemljišta predviđenog za izgradnju verskih zdanja, u skladu sa zakonom (član 57).

Članom 58. propisuje se da država svake godine iz budžeta izdvaja sredstva kojima pomaže delatnosti verskih zajednica, a nadležni organi imaju pravo kontrolisanja upotrebe tih sredstava.

Pravo osnivanja verskih zajednica utvrđeno je članom 3. ovog Zakona. Nadležnom ministarstvu se podnosi prijava za upis nove verske zajednice u Registar verskih zajednica, koja sadrži: naziv verske zajednice; adresu sedišta verske zajednice; ime, prezime i svojstvo lica koje je ovlašćeno da predstavlja versku zajednicu. Uz prijavu se dostavljaju: odluka o osnivanju verske zajednice; statut ili drugi pisani dokument verske zajednice, sa opisom njene organizacione strukture i naznakama organizacionih jedinica koje treba da imaju pravni subjektivitet; prikaz osnova verske doktrine, verskih obreda i verskih ciljeva; podaci o stalnim izvorima prihoda verske zajednice. U roku od 60 dana od dana prijema uredne prijave, nadležni državni organ dužan je da donese rešenje o prijavi za upis u Registar. Ukoliko je prijava nepotpuna ili je u registar pod istim ili sličnim nazivom već upisana druga verska zajednica, nadležni državni organ će podnosioca pozvati da prijavu dopuni ili ispravi u roku od 30 dana. Prijava će se smatrati povučenom ako u navedenom roku ne bude dopunjena ili ispravljena. Nove verske zajednice koje se registruju imaju isti pravni status i prava kao i one koje su automatski upisane u Registar. Rešenje o brisanju iz Registra nadležni državni organ donosi ako verska zajednica podnese takav zahtev ili ako sud donese pravosnažnu presudu zbog nekog od razloga iz člana 4. ovog Zakona (članovi 59, 60, 61, 62. i 63).

Prema članu 64, zainteresovano lice može pokrenuti upravni spor protiv rešenja o upisu, odbacivanju prijave za upis, odbijanju upisa ili brisanju iz Registra verskih zajednica.

Podaci koji se upisuju u Registar verskih zajednica su sledeći: naziv verske zajednice; sedište i adresa verske zajednice; teritorijalna organizacija i organizacioni oblici; ime i prezime, adresa i svojstvo lica ovlašćenog da predstavlja i zastupa versku zajednicu; broj i datum rešenja o upisu; broj i datum rešenja o brisanju iz prethodnog registra pravnih lica, kao i sve promene upisanih podataka. Isti podaci se upisuju u Registar i za organizacione jedinice i saveze verskih zajednica koji stiču svojstvo pravnih lica. Unose se i podaci o verskim školama, humanitarnim, dobrotvornim i zdravstvenim organizacijama, privrednoj i drugoj delatnosti koju obavlja verska zajednica. Dužnost je verske zajednice da obavesti nadležni državni organ o promenama podataka koji se unose u Registar najkasnije u roku od 30 dana od nastupanja promena (član 65).

Članom 66. propisuje se da nakon stupanja na snagu ovog Zakona svaka registrovana verska zajednica stiče pravo da sa državom sklapa posebne i pojedinačne ugovore o ostvarivanju zagarantovanih prava i ponuđenih mogućnosti za saradnju sa državom.

Ocene prednacrtu zakona, primedbe i predlozi

U organizaciji Inicijative mladih za ljudska prava i Centra za toleranciju i međureligijske odnose, održan je u Skupštini grada Beograda okrugli sto na temu „Prednacrt Zakona o pravnom položaju verskih zajednica“, kome je prisustvovalo oko 50 predstavnika različitih verskih zajednica, državnih organa, nevladinih organizacija, stranih predstavništava u Srbiji, međunarodnih organizacija i medija (www.lawinitiative.com). Učestvovala su sledeće crkve i verske zajednice: Srpska pravoslavna crkva, Rimokatolička crkva, Savez jevrejskih opština, Islamska verska zajednica-Zemun, Slovačka evangelistička crkva, Evangelistička metodistička crkva, Hristova duhovna crkva, Adventistička crkva, Baptistička crkva, Crkva Božja, mormoni, Hristova crkva, Apostolska crkva, Biblijska liga, Protestantska evanđeoska crkva i Pokret crkava skupštine Božije. Prvi put su verske zajednice imale priliku da se u tolikom broju okupe i u prisustvu relevantnih državnih organa diskutuju o Prednacrtu Zakona o pravnom položaju verskih zajednica. Od državnih organa bili su prisutni predstavnici Ministarstva vera i Ministarstva za ljudska i manjinska prava. Učestvovali su i predstavnici Ambasade Finske, Rusije i Bosne i Hercegovine. Prisutni su bili i predstavnici OEBS-a, nekoliko pravnih eksperata i sledeće nevladine organizacije: Inicijativa mladih za ljudska prava, Centar za toleranciju i međureligijske odnose, Beogradski centar za ljudska prava i Evanđeosko udruženje studenata. *Politika*, *Radio Beograd* i *Večernje novosti* su mediji koji su pratili raspravu. Do tada, verske zajednice nisu imale priliku da se u tolikom broju skupe na jednom mestu i da u prisustvu relevantnih državnih organa diskutuju o Prednacrtu Zakona o pravnom položaju verskih zajednica.

Tokom diskusije primetno je bilo zadovoljstvo predstavnika verskih zajednica novim Prednacrtom. Svi su kao dobre strane Prednacrtu istakli ukidanje cenzusa prilikom registracije verskih zajednica, kao i ukidanje obaveze ponovne registracije postojećih verskih zajednica. Predstavnik Saveza jevrejskih opština, Aleksandar Lebl, takođe je pozdravio Prednacrt, a posebno član 4. kojim je predviđena zabrana zloupotrebe verskih sloboda i antisemitizma. Predsednik Jugoistočne evropske unije Adventističke crkve, Miodrag Živanović, rekao je da je saradnja sa Ministarstvom vera daleko bolja i da se rezultati već vide.

Primedbe upućene Prednacrtu su u vezi sa registracijom, statusom verskih zajednica i preciznijim definisanjem nekih pojmova. Najviše kritika upućeno je odredbama Prednacrtu koje se odnose na kategorizaciju verskih zajednica jer svaka podela stvara diskriminaciju, kao na i poreze i finansije. Uprkos skepsi prema mogućnosti povraćaja imovine, sve verske zajednice pokazale su

zainteresovanost za taj problem. Pitanje koje je postavljeno glasi da li će i kada, ukoliko ovaj Prednacrt postane zakon, predstavljati lex specialis u odnosu na druge zakone i da li će derogirati odredbe drugih zakona sa kojima je u očiglednoj suprotnosti.

Ministar vera iznenadio je prisutne svojom kooperativnošću i promovisanjem religijskog pluralizma. Rekao je da je namera da se verskim zajednicama vrati pravni kontinuitet koji su imale pre SFRJ, jer su sve države pre nje bile demokratski nastrojene prema verskim zajednicama, recimo Kneževina Srbija, Kraljevina Srbija... Takođe je namera da Srbija bude legalizovana kao multireligijska država. Sve pripadnike različitih verskih zajednica treba tretirati kao građane sa jednakim pravima, što ovaj Zakon i pokušava da učini. Tokom diskusije ministar je izjavio da će neki od predloga biti uneti u Prednacrt.

Zaključak izveden na okruglom stolu jeste da Prednacrt nije savršen, ali da je dobar. Njegovim stupanjem na snagu, položaj verskih zajednica dobiće na kvalitetu.

Zakon o verskoj slobodi i pravnom položaju crkava (peta verzija)

O sadržini Prednacrta Zakona o verskoj slobodi i pravnom položaju crkava takođe se možemo obavestiti samo posredno (Večernje novosti, 10. 09. 2005.). U članku se navodi da je reč o petoj verziji zakonskog teksta koji „ovih dana ide u 'bazu' na razmatranje“, s pretenzijom da dobije podršku crkava i ocenu da se uklapa u evropske standarde. Uočava se nekoliko razlika u poređenju sa prethodnim predlogom Ministarstva vera. Potrebno je najmanje 500 potpisa da bi Ministarstvo vera Srbije upisalo u registar novu versku organizaciju, s tim da je pravo nadležnog organa da o prijavi za registraciju zatraži mišljenje već registrovanih crkava, verskih zajednica i organizacija. Izbrisana je odredba na koju je bilo dosta primedbi, a po kojoj se Srpskoj pravoslavnoj crkvi deklarativno priznaje počasno prvenstvo. Takođe je uklonjena odredba po kojoj su crkve obavezne da formiraju cenovnike svojih usluga, a koja u crkvama nije naišla na podršku.

Primedbe na poslednju, izglasanu verziju Zakona, odnose se, između ostalog, na njegov diskriminatoran sadržaj koji u praksi, dakle u primeni, prouzrokuje ozbiljne probleme. Podela na tradicionalne i ostale i po ovoj odredbi je neustavna kao i po odredbama o registraciji, pravnom kontinuitetu, graditeljstvu, školstvu, poreskim olakšicama, donacijama.

Neustavan je pojam „tradicionalne“. Zakonskim tekstom verske organizacije u Republici Srbiji razvrstane su u četiri grupe: tradicionalne crkve, istorijske verske zajednice, konfesionalne zajednice i verske grupe.

Tvrdimo, dakle, da ovakva zakonska podela ne samo da nema uporište u Ustavu Republike Srbije niti u uporednom pravu, već je veoma štetna za samu SPC pošto je svrstava u grupu organizacija

s kojima nema nikakve istorijske niti kanonske veze, grubo kršeći crkveno zakonodavstvo i kanonsko određenje. Posebne primedbe mogu da se upute Zakonu u pogledu poštovanja odredbe člana 27. Povelje o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama i člana 41, stav 2, Ustava Republike Srbije, kojima se predviđa da su verske zajednice odvojene od države i međusobno ravnopravne. Pojedina rešenja, predviđena Zakonom, diskutabilna su sa stanovišta ustavne odredbe o odvojenosti crkve od države i javnih vlasti i verskih zajednica. Pojedinim odredbama menja se karakter Ustavom predviđene ravnopravnosti verskih zajednica. Zakon sadrži odredbe o crkvama i verskim zajednicama koje imaju kontinuitet sa subjektivitetom i statusom koje su imale u Kraljevini Jugoslaviji o Verskim udruženjima, među kojima ima i onih koja su do sada „zakonito delovala“. Izloženo razlikovanje između crkava i verskih zajednica, s jedne strane, i verskih udruženja, s druge strane, sadržano je u odredbama zakona kojima se predviđaju izvesna prva za crkve i verske zajednice, a u kojima se izostavljaju verska udruženja, pa čak i ona koja su do sada zakonito delovala. Izloženim odredbama Zakona može da se dovede u pitanje ravnopravnost verskih zajednica. Ukoliko su neke verske zajednice do sada zakonito delovale, utoliko ima osnova za tumačenje da se ustavne odredbe o ravnopravnosti verskih zajednica odnose i na one subjekte koji su zakonito delovali u doba usvajanja tih ustavnih odredbi, te da i njih treba smatrati verskim zajednicama kojima treba obezbediti Ustavom zagaranovanu ravnopravnost.

ZAKLJUČNO RAZMATRANJE RAZLIČITIH VERZIJA ZAKONA

Evidentno je da je pravno regulisanje područja verskih sloboda bilo neophodno i da ga je trebalo što je pre moguće načiniti. Ono što se ne sme izgubiti iz vida jeste da svaki zakon koji reguliše ovo područje mora biti u skladu sa već postojećim pravnim propisima, kako domaćim tako i međunarodnim.

Povelja o ljudskim i manjinskim pravima i građanskim slobodama, doneta na osnovu člana 8. i 61. Ustavne povelje državne zajednice Srbije i Crne Gore, članom 3. propisuje zabranu diskriminacije: „Svi su pred zakonom jednaki. Svako ima pravo na jednaku zakonsku zaštitu, bez diskriminacije. Zabranjena je svaka neposredna ili posredna diskriminacija, po bilo kom osnovu, pa i po osnovu rase, boje, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja ili sličnog statusa, veroispovesti, političkog ili drugog ubeđenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti ili psihičkog ili fizičkog invaliditeta. Dozvoljeno je privremeno uvođenje posebnih mera koje su neophodne za ostvarenje ravnopravnosti, potrebne zaštite i napretka za lica ili grupe lica koja se nalaze u nejednakom položaju, da bi im se omogućilo puno uživanje ljudskih i manjinskih prava pod jednakim uslovima. Posebne mere iz stava 4. ovog člana se mogu primenjivati samo dok se ne ostvare ciljevi zbog kojih su preduzete.“ Članom 26. Povelja propisuje slobodu misli, savesti i veroispovesti: „Svako ima pravo na

slobodu misli, savesti, uverenja ili veroispovesti, što obuhvata i slobodu da se ostane pri svom uverenju ili veroispovesti ili da se oni promene prema sopstvenom izboru. Niko nije dužan da se izjašnjava o svojim verskim i drugim uverenjima. Svako je slobodan da u privatnom ili javnom životu ispoljava svoju veru ili ubeđenje veroispovedanjem, obavljanjem obreda, pohađanjem službe i nastavom, pojedinačno ili u zajednici s drugima. Sloboda ispoljavanja vere ili ubeđenja može se ograničiti zakonom, ako je to neophodno radi zaštite javne bezbednosti, zdravlja, morala ili prava drugih lica. Roditelji, kao i zakonski staratelji imaju pravo da svojoj deci obezbede versko i moralno obrazovanje u skladu sa svojim uverenjima.“ Član 27. bavi se verskim zajednicama: „Verske zajednice su ravnopravne i odvojene od države. Verske zajednice su slobodne u samostalnom uređivanju svoje unutrašnje organizacije, vršenju verskih poslova i verskih obreda. Verske zajednice imaju pravo da osnivaju verske škole i dobrotvorne organizacije, u skladu sa zakonom.“

Ustav Republike Srbije, članom 13. propisuje: „Građani su jednaki u pravima i dužnostima i imaju jednaku zaštitu pred državnim i drugim organima bez obzira na rasu, pol, rođenje, jezik, nacionalnu pripadnost, veroispovest, političko ili drugo uverenje, obrazovanje, socijalno poreklo, imovno stanje ili koje lično svojstvo.“ Članom 41. Ustav propisuje: „Jemči se sloboda veroispovesti, koja obuhvata slobodu verovanja, ispovedanja vere i vršenja verskih obreda. Verske zajednice su odvojene od države i slobodne su u vršenju verskih poslova i verskih obreda. Verska zajednica može osnivati verske škole i dobrotvorne organizacije. Država može materijalno pomagati verske zajednice.“

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, koju je SCG ratifikovala 2003. godine, propisuje članom 9. slobodu misli, savesti i veroispovesti: „Svako ima pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti; ovo pravo uključuje slobodu promene vere ili uverenja i slobodu čoveka da, bilo sam ili zajedno s drugima, javno ili privatno, ispoljava veru ili uverenje molitvom, propovedi, običajima i obredom. Sloboda ispovedanja vere ili ubeđenja može biti podvrgnuta samo onim ograničenjima koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu javne bezbednosti, radi zaštite javnog reda, zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.“

Nadali smo se da će pravnim regulisanjem ovog područja prestati praksa diskriminacije verskih zajednica na državnom nivou i na nivou svakodnevnog života, jer više ne bi bilo praznog prostora kada je u pitanju njihov subjektivitet.

ZAKON O CRKVAMA I VERSKIM ZAJEDNICAMA I PROBLEMI KOJI PROISTIČU IZ NJEGOVE PRIMENE

Opšti pregled

Narodna skupština Srbije usvojila je 20. aprila 2006. godine Zakon o crkvama i verskim zajednicama (u daljem tekstu: Zakon). Za Zakon je glasalo 120 poslanika, dok je njih četvoro bilo protiv, a pet nije glasalo. Poslanici Srpske radikalne stranke (SRS) nisu učestvovali u glasanju. Predsednik Srbije Boris Tadić potpisao ga je 27. aprila 2006. godine.

Ovim Zakonom je, kako je navedeno u obrazloženju, utvrđena potpuna autonomija crkava, a zagarantovane su verske slobode. Zakonom je predviđena saradnja države sa crkvama i verskim zajednicama, uključujući i materijalnu pomoć države. Zakonom je zabranjena verska diskriminacija, kao i prinuda o izjašnjavanju o veroispovesti, a crkve i verske zajednice okarakterisane su kao nezavisne od države i jednake pred zakonom. Verska sloboda, kako je utvrđeno Zakonom, ne sme se koristiti tako da ugrožava pravo na život, na zdravlje, prava dece, pravo na lični i porodični integritet i pravo na imovinu, niti tako da se izaziva i podstiče verska, nacionalna ili rasna netrpeljivost.

Po Zakonu, sveštenici su slobodni i nezavisni u obavljanju bogoslužbene delatnosti, a bogosluženje i verski obredi mogu se obavljati na javnim mestima. Na zahtev nadležnog organa bogosluženje i verski obredi se mogu obavljati i u bolnicama, policijskim i vojnim objektima, zavodima za izvršenje zavodskih sankcija, a u školama i ustanovama socijalne i dečje zaštite samo u prigodnim prilikama.

Sveštenici ne mogu biti pozvani na odgovornost pred državnim organima za svoje postupanje pri obavljanju bogoslužbene delatnosti, imaju pravo da učestvuju u svim vidovima javnog života, a država ne može ograničavati njihova građanska i politička prava. Takođe, sveštenik ne može biti pozvan da svedoči o činjenicama i okolnostima koje je saznao prilikom ispovesti.

Registar crkava i verskih zajednica vodi Ministarstvo vera, na osnovu njihovog zahteva za upis sa podacima o nazivu, sedištu, osnovama verskog učenja, o obredima, ciljevima i prihodima, o kojima Ministarstvo rešava u roku od 60 dana.

Zahtev za upis u registar crkava i verskih zajednica može da bude odbijen ako su njihovi ciljevi, obredi ili delovanje suprotni Ustavu i javnom poretku, ugrožavaju život, zdravlje, slobodu i imovinu drugih ljudi. Po Zakonu, to su i razlozi za brisanje crkava i verskih zajednica iz registra.

Najvažnije reakcije javnosti na usvajanje Zakona o crkvama i verskim zajednicama

Predlog Zakona koji je ušao u Skupštinu bio je bolji od ranijih, uvažene su neke primedbe i određen broj sugestija OEBS-a i Saveta Evrope, ali ga je trebalo dalje poboljšavati jer je još uvek imao "negativne elemente". Uočeno je da je proces poboljšavanja bio sve manje transparentan što je dalje odmicao.

Nedostaci Zakona su uočeni na užem području registracije, terminološke dvosmislenosti i nepreciznosti, velikih ovlašćenja vlasti, ograničavanja slobode govora i širenja verskih zajednica. Jedna od najčešće pominjanih zamerki odnosila se na mogućnost održavanja verskih obreda u državnim institucijama kao što su škole, bolnice i vojni i policijski objekti.

U širem smislu, zamerke su upućene predstavljanju Zakona, diskusiji u Parlamentu, nedostatku detaljne analize od strane stručnjaka i javne diskusije. Prepoznato je, takođe, da je na nedovršenost zakonskog predloga uticala brzina u donošenju.

Predsednik Srbije Boris Tadić je prilikom potpisivanja zatražio da se Zakon uskladi sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, koju je Skupština Srbije i Crne Gore ratifikovala 2004. godine i izneo zahtev da Narodna skupština „u najhitnijem roku usvoji izmene i dopune ovog zakona kojima bi se otklonile sve njegove manjkavosti i koje bi ga učinile savremenim evropskim pravnim aktom.“

Zamerke na Zakon izneli su i OEBS, Savet Evrope i Venecijanska komisija izražavajući stav da pojedini članovi ovog Zakona nisu u skladu sa Evropskom poveljom o ljudskim pravima. Ključna sporna mesta u vezi sa Zakonom, po njihovom mišljenju, jesu njegovi članovi 18 i 19 koji sadrže diskriminatorne elemente, pojačane jula 2006. godine donetim podzakonskim Pravilnikom o registraciji crkava i verskih zajednica.

„Misija OEBS u Srbiji i Crnoj Gori i Kancelarija Saveta Evrope (SE) u Beogradu izrazile su zabrinutost povodom pojedinih članova nedavno usvojenog Zakona o crkvama i verskim zajednicama. Kako se navodi u zajedničkom saopštenju OEBS-a i SE, ti članovi su u određenoj meri u neskladu sa standardima koje su postavile ove dve organizacije, posebno kada se radi o Evropskoj povelji o ljudskim pravima, koju je Srbija i Crna Gora ratifikovala 2004. godine. Savet Evrope i OEBS konstatuju da je uvažan određen broj sugestija koje su srpskoj vladi 2005. predložili njihovi stručnjaci, a koji su приметni u novom, unapređenom nacrtu zakona predstavljenom u Skupštini Srbije u martu 2006. godine. Ove dve organizacije primećuju, takođe, da način na koji je Vlada predstavila zakon, kao i način na koji je Parlament diskutovao o njemu, a zatim ga i usvojio, nije dozvolio da se izvrši detaljna analiza konačnog nacrta zakona od strane stručnjaka, kao ni da se vodi šira javna diskusija. OEBS i Savet Evrope zbog toga konstatuju da tako usvojen zakon neće na najbolji način doprineti ispunjavanju obaveza koje je Srbija preuzela na sebe u vezi sa promovisanjem slobode religije i

verovanja, niti će doprineti pozitivnim odnosima i saradnji između verskih zajednica u Srbiji, navodi se u saopštenju.¹

U još širem, političkom smislu, u javnosti Srbije postojale su primedbe da je ovaj Zakon „poslednji korak u projektu klerikalizacije Srbije i stapanja države i Srpske pravoslavne crkve, čime se SPC stavlja u povlašćen položaj, a država u podanički odnos prema crkvi“.

Kao cilj Zakona u jednom momentu prepoznat je „doprinos pregovorima naše zemlje o stabilizaciji i pridruživanju, jer se legitimišemo kao multikulturalna i multikonfesionalna država.“ S druge strane ministar Radulović izjavljuje da “tradicionalne hrišćanske i patriotske težnje našeg naroda dužni smo i danas da čuvamo i svedočimo, s novom snagom i predanošću, odlučno i samosvesno. Mi se Evropi približavamo time što obeležavamo našu hrišćansku narodnu tradiciju i veru pravoslavnu. To je naš srpski put u modernu Evropu“. Otuda logično razrešenje biva izjava da „u ime slobode veroispovesti kao jednog od osnovnih ljudskih prava, ovaj predlog Zakona verifikuje položaj Srpske pravoslavne crkve kao državotvorne organizacije istovremeno svodeći ulogu države na njen servis“

Usvajanje Zakona o crkvama i verskim zajednicama izazvalo je revolt kod nekih nevladinih organizacija, „...jer dozvoljava da crkva bude upletena u državne poslove“, formalizovan je status crkve kao „(para)državnog organa sa najvećim privilegijama“ i podstiče se „tekući proces klerikalizacije društva“. Predstavnicima različitih nevladinih organizacija pozvali su predsednika Srbije da ne potpiše Zakon. Predsednik Tadić je potpisao Zakon i pored zamerki, nakon konsultacija sa predstavnicima nevladinog sektora, verskih zajednica i međunarodnih organizacija.

Kao dobra strana Zakona navedeno je to da je „ovim zakonom regulisano polje koje je više od decenije bilo potpuno neregulisano, to je svakako veliki napredak i dobra vest u pogledu ovog zakona“. Donošenjem ovog Zakona stvoren je jedan „pravno-sistemska milje i institucionalni okvir za što potpunije izražavanje sloboda u okviru verskih prava, kao i položaj tradicionalnih crkava i verskih zajednica u našem društvu, što nas je svrstalo u red demokratskih država kada je u pitanju ova oblast“. Ovo je delimično bio i razlog predsednika Borisa Tadića za potpisivanje Zakona: “S obzirom da je usvajanjem ovakvog zakona Narodna skupština započela sa pravnim uređenjem jedne veoma važne i delikatne društvene oblasti odnosno da je ovo prvi ovakav zakon u novijoj srpskoj istoriji, odlučio sam da potpišem Ukaz o njegovom proglašenju.“

Neke verske zajednice su iznele mišljenje da Zakon nije idealan, ali da može da posluži kao “dobra osnova odnosima crkava i verskih zajednica sa državom.” Pre usvajanja tradicionalne crkve su tražile odlaganje skupštinske rasprave jer je „verzija koja je dogovorena s njima promenjena“, a primetile su i da u predlogu upućenom Skupštini „ima mnogo promena u pravnoj terminologiji”.

I SPC, tačnije njoj bliski stručni krugovi, je imala značajnih primedbi na Zakon i smatrala je da je toliko manjkav da ga treba povući iz procedure, “pošto bi njegovo usvajanje stvorilo osnov za dalje narušavanje pravnog položaja SPC, jer uvodi princip subordinacije države nad Crkvom u mnogim

1 <http://ssla.oneworldsee.org>

oblastima, stvara osnov za ulazak u finansijski sistem Crkve, a protivan je i Povelji o ljudskim i manjinskim pravima SCG.” Konkretno primedbe na Zakon su bile sledeće vrste: oklevanje države da zakonski reši problem povraćaja imovine oduzete SPC počev od 1941; neregulisanje odnosa države i SPC posebnim ugovorom ili zakonom “uz uvažavanje svih realnih veza i odnosa SPC sa srpskim narodom”; izbegavanje Srbije da se jasno odredi da li crkve, verske zajednice i verske organizacije treba da imaju status privrednog subjekta ili neprofitne organizacije; nije regulisano oslobađanje od poreskih obaveza i doprinosa na priloge za izgradnju i održavanje verskih objekata; zakonske odredbe o graditeljstvu su veoma restriktivne.

ZAKON O CRKVAMA I VERSKIM ZAJEDNICAMA

I. OSNOVNE ODREDBE

Sloboda veroispovesti

Član 1.

Svakome se, u skladu sa Ustavom, jemči pravo na slobodu savesti i veroispovesti.

Sloboda veroispovesti obuhvata: slobodu da se ima ili nema, zadrži ili promeni veroispovest ili versko uverenje, odnosno slobodu verovanja, slobodu ispovedanja vere u Boga; slobodu da se pojedinačno ili u zajednici sa drugima, javno ili privatno, ispoljava verovanje ili versko uverenje učestvovanjem u bogoslužnju i obavljanjem verskih obreda, verskom poukom i nastavom, negovanjem i razvijanjem verske tradicije; slobodu da se razvija i unapređuje verska prosveta i kultura.

Zabrana verske diskriminacije

Član 2.

Niko ne sme biti podvrgnut prinudi koja bi mogla ugroziti slobodu veroispovesti, niti sme biti prisiljen da se izjasni o svojoj veroispovesti i verskim uverenjima ili njihovom nepostojanju.

Niko ne može biti uznemiravan, diskriminisan ili privilegovan zbog svojih verskih uverenja, pripadanja ili nepripadanja verskoj zajednici, učestvovanja ili neučestvovanja u bogoslužnju i verskim obredima i korišćenja ili nekorišćenja zajemčenih verskih sloboda i prava.

Ne postoji državna religija.

Ograničenja ispoljavanja verske slobode

Član 3.

Sloboda veroispovesti ili verskog uverenja može biti podvrgnuta samo onim ograničenjima koja su propisana Ustavom, zakonom i ratifikovanim međunarodnim dokumentima, a neophodna su u demokratskom društvu radi zaštite javne bezbednosti, javnog reda, morala i zaštite slobode i prava drugih.

Verska sloboda se ne sme koristiti tako da ugrožava pravo na život, pravo na zdravlje, prava dece, pravo na lični i porodični integritet i pravo na imovinu, niti tako da se izaziva i podstiče verska, nacionalna ili rasna netrpeljivost.

II. PRAVNI POLOŽAJ CRKAVA I VERSKIH ZAJEDNICA

1. Autonomija

Subjekti verske slobode

Član 4.

Subjekti verske slobode u smislu ovog zakona su tradicionalne crkve i verske zajednice, konfesionalne zajednice i druge verske organizacije (u daljem tekstu: crkve i verske zajednice).

Sloboda udruživanja i okupljanja

Član 5.

Građani imaju slobodu udruživanja i javnog okupljanja radi ispoljavanja verskih ubeđenja, u skladu sa Ustavom i zakonom.

Građani imaju slobodu pristupanja crkvama i verskim zajednicama, u skladu sa zakonom.

Autonomija crkava i verskih zajednica

Član 6.

Crkve i verske zajednice su nezavisne od države i jednake pred zakonom.

Crkve i verske zajednice su slobodne i autonomne u određivanju svog verskog identiteta.

Crkve i verske zajednice imaju pravo da samostalno uređuju i sprovode svoj poredak i organizaciju i da samostalno obavljaju svoje unutrašnje i javne poslove.

Autonomna regulativa crkava i verskih zajednica

Član 7.

Država ne može ometati primenu autonomnih propisa crkava i verskih zajednica.

Za izvršenje pravosnažnih odluka i presuda koje izdaju nadležni organi crkava i verskih zajednica država pruža odgovarajuću pomoć, na njihov zahtev, u skladu sa zakonom.

Prava sveštenika odnosno verskih službenika

Član 8.

Sveštenike odnosno verske službenike biraju i postavljaju crkve i verske zajednice, u skladu sa svojim autonomnim propisima.

Vršenje sveštenečke odnosno verske službe reguliše se autonomnim propisima crkava i verskih zajednica.

Sveštenici odnosno verski službenici su slobodni i nezavisni u obavljanju bogoslužbene delatnosti koja se vrši u skladu sa zakonom i autonomnim pravom crkve ili verske zajednice.

Sveštenici odnosno verski službenici ne mogu biti pozvani na odgovornost pred državnim organima za svoje postupanje pri obavljanju bogoslužbene delatnosti koja se vrši u skladu sa stavom 3. ovog člana.

Sveštenik odnosno verski službenik ima pravo da učestvuje u svim vidovima javnog života, osim ako je to zabranjeno unutrašnjim pravilima ili pojedinačnom odlukom crkve i verske zajednice koja ga postavlja.

Država ne može ograničavati građanska ili politička prava sveštenika odnosno verskog službenika na osnovu njegovog verskog položaja ili službe koju vrši.

Sveštenik ne može biti pozvan da svedoči o činjenicama i okolnostima koje je saznao prilikom ispovesti.

Ako nadležni državni organ liši slobode sveštenika odnosno verskog službenika, dužan je da o tome odmah obavesti nadležni organ crkve odnosno verske zajednice kojoj isti pripada.

Država štiti službenu uniformu i njene delove, kao i obeležja čina i dostojanstva sveštenih lica odnosno verskih službenika, u skladu sa zakonom i autonomnim pravom crkve ili verske zajednice.

Pravna sposobnost crkava i verskih zajednica

Član 9.

Crkve i verske zajednice koje su registrovane u skladu sa ovim zakonom imaju svojstvo pravnog lica.

Organizacione jedinice i ustanove crkava i verskih zajednica mogu steći svojstvo pravnog lica u skladu sa autonomnim propisima crkve odnosno verske zajednice, a na osnovu odluke nadležnog organa crkve i verske zajednice.

Crkve i verske zajednice mogu svojim aktima menjati i ukidati svoje organizacione jedinice, organe i ustanove koje imaju svojstvo pravnog lica i zahtevati njihovo brisanje iz Registra.

Crkve i verske zajednice, kao i njihove organizacione jedinice i ustanove sa svojstvom pravnog lica, u javnoj upotrebi koriste isključivo službeni naziv pod kojim su registrovane.

Tradicionalne crkve i verske zajednice

Član 10.

Tradicionalne crkve su one koje u Srbiji imaju viševjekovni istorijski kontinuitet i čiji je pravni subjektivitet stečen na osnovu posebnih zakona, i to: Srpska Pravoslavna Crkva, Rimokatolička Crkva, Slovačka Evangelička Crkva a. v., Reformatska Hrišćanska Crkva i Evangelička Hrišćanska Crkva a.v.

Tradicionalne verske zajednice su one koje u Srbiji imaju viševjekovni istorijski kontinuitet i čiji je pravni subjektivitet stečen na osnovu posebnih zakona, i to Islamska verska zajednica i Jevrejska verska zajednica.

Srpska Pravoslavna Crkva

Član 11.

Srpskoj Pravoslavnoj Crkvi priznaje se kontinuitet sa pravnim subjektivitetom stečenim na osnovu Načertanija o duhovnoj vlasti (Odluka Narodne Skupštine Knjaževstva Srbskog od 21. maja 1836. godine) i Zakona o Srpskoj Pravoslavnoj Crkvi («Službene novine Kraljevine Jugoslavije», broj 269/1929).

Srpska Pravoslavna Crkva ima izuzetnu istorijsku, državotvornu i civilizacijsku ulogu u oblikovanju, očuvanju i razvijanju identiteta srpskog naroda.

Rimokatolička Crkva

Član 12.

Rimokatoličkoj Crkvi se priznaje kontinuitet sa pravnim subjektivitetom stečenim na osnovu Zakona o konkordatu između Kraljevine Srbije i Svete Stolice (Odluka Narodne skupštine Kraljevine Srbije od 26. jula 1914. godine; «Srpske novine», broj 199/1914).

Slovačka Evangelička Crkva a.v., Reformatska Hrišćanska Crkva, Evangelička Hrišćanska Crkva a.

v.

Član 13.

Slovačkoj Evangeličkoj Crkvi a.v., Reformatskoj Hrišćanskoj Crkvi i Evangeličkoj Hrišćanskoj crkvi a. v. priznaje se kontinuitet sa pravnim subjektivitetom stečenim na osnovu Zakona o Evangeličko-hrišćanskim crkvama i o Reformovanoj hrišćanskoj crkvi Kraljevine Jugoslavije (“Službene novine Kraljevine Jugoslavije”, broj 95/1930).

Jevrejska zajednica

Član 14.

Jevrejskoj zajednici se priznaje kontinuitet sa pravnim subjektivitetom stečenim na osnovu Zakona o verskoj zajednici Jevreja u Kraljevini Jugoslaviji (“Službene novine Kraljevine Jugoslavije”, broj 301/1929).

Islamska zajednica

Član 15.

Islamskoj zajednici se priznaje kontinuitet sa pravnim subjektivitetom stečenim na osnovu Zakona o islamskoj verskoj zajednici Kraljevine Jugoslavije (“Službene novine Kraljevine Jugoslavije”, broj 29/1930).

Konfesionalne zajednice

Član 16.

Konfesionalne zajednice su sve one crkve i verske organizacije čiji pravni status je bio regulisan prijavom u skladu sa Zakonom o pravnom položaju verskih zajednica (“Službeni list FNRJ”,

broj 22/1953) i Zakonom o pravnom položaju verskih zajednica ("Službeni glasnik SRS", broj 44/1977).

2. Registracija

Registar crkava i verskih zajednica

Član 17.

Ministarstvo nadležno za poslove vera (u daljem tekstu: Ministarstvo) vodi Registar crkava i verskih zajednica (u daljem tekstu: Registar).

Postupak registracije verskih organizacija

Član 18.

Za upis crkava i verskih zajednica u Registar Ministarstvu se podnosi prijava koja sadrži:

- 1) naziv crkve ili verske zajednice;
- 2) adresu sedišta crkve ili verske zajednice;
- 3) ime, prezime i svojstvo lica ovlašćenog da predstavlja i zastupa crkvu ili versku zajednicu.

Verske organizacije, osim onih iz člana 10. ovog zakona, za upis u Registar podnose Ministarstvu zahtev koji sadrži:

- 1) odluku o osnivanju verske organizacije sa imenima, prezimenima, brojevima identifikacionih dokumenata i potpisima osnivača od najmanje 0,001% punoletnih državljana Republike Srbije koji imaju prebivalište u Republici Srbiji prema poslednjem zvaničnom popisu stanovništva ili stranih državljana sa stalnim boravkom na teritoriji Republike Srbije;
- 2) statut ili drugi dokument verske organizacije koji sadrži: opis organizacione strukture, način upravljanja, prava i obaveze članova, način osnivanja i gašenja organizacione jedinice, spisak organizacionih jedinica sa svojstvom pravnog lica i druge podatke od značaja za versku organizaciju;
- 3) prikaz osnova verskog učenja, verskih obreda, verskih ciljeva i osnovnih aktivnosti verske organizacije;
- 4) podatke o stalnim izvorima prihoda verske organizacije.

Naziv verske organizacije

Član 19.

U Registar se ne može upisati verska organizacija čiji naziv sadrži naziv ili deo naziva koji izražava identitet crkve, verske zajednice ili verske organizacije koja je već upisana u Registar ili koja je ranije podnela zahtev za upis.

Rešavanje o zahtevu za upis u Registar

Član 20.

O zahtevu za upis u Registar Ministarstvo rešava u roku od 60 dana od dana prijema urednog zahteva i potrebne dokumentacije.

Ako je zahtev nepotpun ili je naziv suprotan članu 19. ovog zakona Ministarstvo će pozvati podnosioca da zahtev dopuni ili ispravi u roku od 30 dana. Ako zahtev u navedenom roku ne bude dopunjen ili ispravljen, Ministarstvo će odbaciti zahtev.

Verska organizacija prijavljena po propisima o udruženjima koja ne podnese zahtev za upis u Registar u roku od jedne godine od dana stupanja na snagu ovog zakona neće se smatrati verskom organizacijom u smislu ovog zakona.

Ministarstvo donosi rešenje o odbijanju zahteva za upis verske organizacije u Registar ako su njihovi ciljevi, učenje, obredi ili delovanje suprotni Ustavu i javnom poretku ili ako ugrožavaju život, zdravlje, slobodu i prava drugih, prava dece, pravo na lični i porodični integritet i pravo na imovinu.

Pri donošenju rešenja o zahtevu za upis u Registar Ministarstvo uzima u obzir i odluke Evropskog suda za ljudska prava, kao i upravne ili sudske odluke u pogledu registracije ili delovanja određene verske organizacije u jednoj ili više država članica Evropske unije.

Upisom u Registar verska organizacija stiče svojstvo pravnog lica.

Ukoliko Ministarstvo ne donese rešenje u roku iz stava 1. ovog člana smatraće se da je odobren upis verske organizacije u Registar.

Sadržina Registra

Član 21.

U Registar se upisuje: naziv crkve, verske zajednice ili verske organizacije; sedište i adresa; organizacioni oblici i teritorijalna organizacija; ime i prezime, adresa i svojstvo lica ovlašćenog da predstavlja i zastupa crkvu, versku zajednicu ili versku organizaciju; broj i datum rešenja o upisu; broj i datum rešenja o brisanju iz prethodnog registra pravnih lica, kao i sve promene upisanih podataka.

U Registar se unose i podaci o verskim školama, kulturnim ustanovama i udruženjima, humanitarnim, dobrotvornim i zdravstvenim organizacijama čiji je osnivač crkva, verska zajednica ili verska organizacija, kao i podaci o privrednoj ili drugoj delatnosti koju obavlja crkva, verska zajednica ili verska organizacija.

O promeni podataka koji se unose u Registar crkva, verska zajednica ili verska organizacija dužna je da obavesti Ministarstvo u roku od 30 dana od njihovog nastupanja.

Propis kojim se bliže uređuje sadržina i način vođenja Registra donosi ministar nadležan za poslove vera.

Brisanje iz Registra

Član 22.

Ministarstvo donosi rešenje o brisanju iz Registra:

- 1) ako crkva, verska zajednica ili verska organizacija podnese takav zahtev;
- 2) ako nastupe razlozi zbog kojih se odbija upis u Registar;
- 3) ako je pravosnažnom sudskom presudom ustanovljeno da verska organizacija ostvaruje ciljeve drugačije od onih radi kojih je osnovana.

Pravni lek

Član 23.

Rešenje o upisu, odbacivanju zahteva za upis, odbijanju upisa ili brisanju iz Registra je konačno i protiv njega se može pokrenuti upravni spor.

Postupak sa imovinom

Član 24.

Na imovinu crkve, verske zajednice ili verske organizacije koja je brisana iz Registra shodno se primenjuju propisi o udruženjima.

Nadzor

Član 25.

Nadzor nad sprovođenjem ovog zakona vrši ministarstvo nadležno za poslove vera.

3. Imovina i finansiranje

Imovina

Član 26.

Crkve i verske zajednice obezbeđuju sredstva za obavljanje svoje delatnosti od prihoda iz sopstvene imovine, zadužbina, legata i fondova, nasleđivanja, poklona i priloga, drugih pravnih poslova i delatnosti na neprofitnim osnovama, u skladu sa zakonom.

Crkve i verske zajednice samostalno upravljaju svojom imovinom i novčanim sredstvima, u skladu sa sopstvenim autonomnim propisima.

Crkve i verske zajednice mogu da obavljaju privrednu ili drugu delatnost na način i u skladu sa propisima kojima je uređeno obavljanje tih delatnosti.

Zaštita imovine

Član 27.

Sakralna i kulturna baština crkava i verskih zajednica, uključujući i nepokretna kulturna dobra, ne može biti predmet prinudnog izvršenja ili otuđenja u postupku stečaja ili prinudnog poravnanja.

Do donošenja propisa o vraćanju imovine crkava i verskih zajednica nadležni državni organ ili organ lokalne samouprave može im na njihov zahtev, u skladu sa zakonom, ustupiti na korišćenje oduzetu imovinu ili njene delove.

Saradnja države sa crkvama i verskim zajednicama

Član 28.

Država saraduje sa crkvama i verskim zajednicama radi unapređivanja verske slobode i ostvarivanja opšteg dobra i zajedničkog interesa.

Radi unapređivanja verske slobode i saradnje sa crkvama i verskim zajednicama, u obostranom interesu, država može da materijalno pomaže crkve i verske zajednice.

Socijalna prava sveštenika odnosno verskih službenika

Član 29.

Sveštenici odnosno verski službenici imaju pravo na zdravstveno i penzijsko i invalidsko osiguranje, u skladu sa zakonom.

Radi unapređivanja verske slobode, u saglasnosti sa crkvama i verskim zajednicama, sredstva za zdravstveno i penzijsko i invalidsko osiguranje sveštenika odnosno verskih službenika mogu se obezbediti u budžetu Republike Srbije, u skladu sa zakonom.

Ako se u budžetu Republike Srbije obezbede sredstva, Vlada utvrđuje iznose sredstava za ostvarivanje socijalnih prava sveštenika odnosno verskih službenika, ravnopravno i srazmerno broju vernika pojedinih crkava i verskih zajednica, prema poslednjem popisu stanovništva u Republici, pri čemu se na crkve i verske zajednice sa malim brojem vernika može primeniti načelo pozitivne diskriminacije.

Crkve i verske zajednice mogu osnivati samostalne fondove za socijalno odnosno zdravstveno i penzijsko i invalidsko osiguranje svojih sveštenika odnosno verskih službenika, u skladu sa svojim autonomnim propisima.

Sveštenik odnosno verski službenik koji je strani državljanin, vrši trajnu službu u skladu sa zakonom i autonomnim pravom crkve ili verske zajednice i ima stalni boravak u Republici Srbiji, uživa sva prava iz ovog člana, u skladu sa zakonom.

Poreske olakšice

Član 30.

Prilikom obavljanja delatnosti i obezbeđivanja prihoda u skladu sa ovim zakonom crkve i verske zajednice mogu biti potpuno ili delimično oslobođene poreskih i drugih obaveza, u skladu sa zakonima kojima se uvodi odgovarajući javni prihod.

Fizička i pravna lica koja daju priloge i poklone crkvama i verskim zajednicama mogu biti oslobođena odgovarajućih poreskih obaveza, u skladu sa zakonima kojima se uvodi odgovarajući javni prihod.

III. DELATNOST CRKAVA I VERSKIH ZAJEDNICA

1. Bogoslužbena delatnost

Bogoslužbeni prostor

Član 31.

Crkve i verske zajednice obavljaju bogosluženje, verske obrede i ostale verske delatnosti u hramovima, drugim zgradama i prostorima u njihovom vlasništvu ili u iznajmljenim prostorima.

Bogosluženje, verski obredi i ostale verske delatnosti mogu se obavljati i na javnim mestima, odnosno otvorenim prostorima, kao i na mestima vezanim za značajne istorijske događaje ili ličnosti, u skladu sa zakonom.

Bogoslužbeni prostor i vreme su zaštićeni i nepovredivi, u skladu sa Ustavom i zakonom i autonomnim pravom crkava i verskih zajednica.

Bogosluženje i verski obredi se mogu obavljati na zahtev nadležnog organa i u bolnicama, vojnim i policijskim objektima, zavodima za izvršenje krivičnih sankcija i drugim institucijama i objektima, a u školama, ustanovama socijalne i dečje zaštite samo u prigodnim prilikama.

Nadležni organi institucija iz stava 4. ovog člana dužni su da u skladu sa mogućnostima obezbede vršenje bogoslužnja i verskih obreda na zahtev članova tih institucija ili na zahtev korisnika njihovih usluga.

Crkve i verske zajednice, u dogovoru sa nadležnim organom institucije, određuju način i uslove pod kojima će udovoljiti zahtevima da se u njoj povremeno, stalno ili prigodno obavljaju bogosluženje i verski obredi.

Graditeljstvo

Član 32.

Crkve i verske zajednice mogu samostalno u skladu sa zakonom podizati hramove i druga zdanja za bogoslužbene potrebe, kao i parohijske domove, manastirske konake, administrativno-upravne zgrade, škole, internate i bolnice (u daljem tekstu: verski objekti).

Crkve i verske zajednice mogu graditi i stambene zgrade, proizvodne i druge objekte, u skladu sa zakonom.

Nadležni organ jedinice lokalne samouprave dužan je da prilikom izrade urbanističkih planova razmotri iskazane potrebe crkava i verskih zajednica za izgradnju verskih objekata.

Izgradnja, adaptacija i rekonstrukcija verskih objekata može se izvoditi po donošenju odluke crkve ili verske zajednice, dobijanju potrebnih dozvola predviđenih zakonom i propisima koji regulišu ovu oblast, kao i saglasnosti nadležnog ministarstva i uz stručni nadzor nadležnog državnog organa.

Nadležni državni organ je dužan da poštuje pravo crkve i verske zajednice da samostalno organizuje i vodi radove i da utvrđuje namenu, stil i opremanje objekta, u skladu sa zakonom i autonomnim propisima crkava i verskih zajednica.

Nadležni državni organ i organ lokalne samouprave može da u budžetu predvidi sredstva za izgradnju, održavanje i obnovu verskih objekata, u skladu sa potrebama i mogućnostima.

U hramovima i drugim zdanjima za bogoslužbene potrebe koji su u vlasništvu crkve i verskih zajednica, kao i zemljištu na kome su izgrađeni ti objekti, može se vršiti sahranjivanje na osnovu odluke nadležnog organa crkve odnosno verske zajednice.

Dobrotvorna delatnost

Član 33.

Crkve i verske zajednice u okviru svoje socijalne i dobrotvorne delatnosti mogu osnivati odgovarajuće ustanove i organizacije, u skladu sa zakonom.

Socijalna i dobrotvorna delatnost crkava i verskih zajednica je odvojena od njihove bogoslužbene delatnosti.

Crkve i verske zajednice, kao i ustanove i organizacije iz stava 1. ovog člana, dužne su da u vršenju socijalne i dobrotvorne delatnosti vidno istaknu svoj puni naziv pod kojim su registrovane, a u slučaju ustanova i organizacija i puni naziv crkve ili verske zajednice koja je njihov osnivač.

2. Obrazovna delatnost

Verske obrazovne ustanove

Član 34.

Crkve i verske zajednice mogu osnivati ustanove radi obrazovanja budućih sveštenika odnosno verskih službenika, unapređivanja duhovne i teološke kulture i drugih srodnih ciljeva (u daljem tekstu: verske obrazovne ustanove).

Osnivanje obrazovnih ustanova prema opštim propisima

Član 35.

Crkve i verske zajednice mogu osnivati i predškolske ustanove, osnovne škole, gimnazije, stručne i umetničke srednje i visoke škole, fakultete i univerzitete, u skladu sa zakonom.

Verske obrazovne ustanove u sistemu obrazovanja

Član 36.

Crkva i verska zajednica može pokrenuti postupak verifikacije odnosno akreditacije verske obrazovne ustanove radi uključivanja u sistem obrazovanja, u skladu sa propisima o obrazovanju.

Verske obrazovne ustanove koje dobiju verifikaciju odnosno akreditaciju imaju pravo na finansiranje iz budžeta, srazmerno broju vernika prema poslednjem popisu stanovništva u Republici.

Radi unapređivanja verske slobode i prosvete, država može pružati finansijsku pomoć i verskim obrazovnim ustanovama koje nisu uključene u sistem obrazovanja.

Autonomija verskih obrazovnih ustanova

Član 37.

Verske obrazovne ustanove imaju organizacionu i programsku autonomiju.

Crkva i verska zajednica samostalno utvrđuje nastavni plan i program, udžbenike i priručnike, postavlja i razrešava nastavno i ostalo osoblje i vrši nadzor nad radom verske obrazovne ustanove.

Verske obrazovne ustanove uključene u sistem obrazovanja dužne su da poštuju uslove i standarde koji važe u sistemu obrazovanja, u skladu sa propisima o obrazovanju.

Svedočanstva i diplome verskih obrazovnih ustanova

Član 38.

Svedočanstva i diplome verifikovanih odnosno akreditovanih verskih obrazovnih ustanova imaju isto pravno dejstvo kao i odgovarajuća svedočanstva i diplome stečene u državnim obrazovnim ustanovama.

Svedočanstva i diplome stečene u ostalim verskim obrazovnim ustanovama po sprovedenom postupku utvrđivanja ekvivalencije pred nadležnim državnim organom mogu imati isto pravno dejstvo kao i odgovarajuća svedočanstva i diplome stečene u državnim obrazovnim ustanovama.

Socijalna prava učenika i studenata verskih obrazovnih ustanova

Član 39.

Redovni učenici i studenti verskih obrazovnih ustanova imaju pravo na zdravstvenu i socijalnu zaštitu, učenički i studentski standard i odlaganje i civilno služenje vojnog roka, a njihovi roditelji pravo na dečiji dodatak, pod istim uslovima koji važe za učenike i studente državnih obrazovnih ustanova.

Verska nastava u državnim i privatnim školama

Član 40.

Jemči se pravo na versku nastavu u državnim i privatnim osnovnim i srednjim školama, u skladu sa zakonom.

3. Kulturna delatnost

Nosioci kulturne i naučne delatnosti

Član 41.

Nosioci kulturne i naučne delatnosti crkava i verskih zajednica su manastiri, riznice, muzeji, arhivi, naučno-istraživačke ustanove, biblioteke, specijalizovane škole i ustanove, umetničke i konzervatorsko-restauratorske radionice, kulturno-umetnička društva, horovi i druge ustanove i udruženja.

Verska zdanja i ustanove od izuzetnog istorijskog, nacionalnog i kulturnog značaja uživaju posebnu zaštitu, brigu i finansijsku podršku državnih organa i organa lokalne samouprave.

Zaštita sakralnog nasleđa i kulturnih dobara

Član 42.

Crkve i verske zajednice mogu osnivati stručne i naučne ustanove za zaštitu sakralnog nasleđa u okviru jedinstvenog sistema zaštite, u skladu sa zakonom.

Verifikovane ustanove iz prethodnog stava mogu uživati finansijsku podršku iz budžeta Republike Srbije ili budžeta jedinice lokalne samouprave.

Informativna i izdavačka delatnost

Član 43.

Radi unapređivanja verske slobode i slobode informisanja crkve i verske zajednice imaju pravo da u skladu sa Ustavom i zakonom koriste javni radiodifuzni servis, kao i da samostalno ostvaruju sopstvenu informativnu i izdavačku delatnost.

Crkve i verske zajednice dužne su da u svojoj informativnoj i izdavačkoj delatnosti vidno navedu svoj puni naziv.

U obaveštavanju javnosti o svojim aktivnostima crkve i verske zajednice su dužne da jasno navedu prirodu i sadržaj određene aktivnosti.

Finansiranje kulturnih i naučnih ustanova i programa

Član 44.

Radi unapređivanja verske slobode i kulture nadležni državni organ i organ lokalne samouprave može, u skladu sa mogućnostima, da obezbeđuje dotacije crkvama i verskim zajednicama za njihove kulturne i naučne ustanove i programe.

Crkve i verske zajednice imaju pravo da konkurišu za dodelu sredstava za realizaciju kulturnih i naučnih programa kod nadležnih državnih organa i komisija pod istim uslovima kao i druga pravna i fizička lica.

IV. PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Rok za donošenje podzakonskog akta

Član 45.

Propis za izvršavanje ovog zakona ministar nadležan za poslove vera doneće u roku od 90 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Stupanje ovog zakona na snagu

Član 46.

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku Republike Srbije“.

IMPLEMENTACIJA ZAKONA O CRKVAMA I VERSKIM ZAJEDNICAMA

Uvodna napomena: metodologija istraživanja i izvori podataka

Prikazano stanje položaja verskih zajednica u Srbiji bazira se na podacima do kojih je Centar za razvoj civilnog društva (CRCD) došao sistematskim i kontinuiranim praćenjem štampanih i elektronskih medija u Srbiji od dana donošenja Zakona, organizovanjem četiri fokus grupe (grupni intervjui) sa pripadnicima različitih crkava i verskih zajednica (pripadnici SPC; pripadnici MPC, CPC i RPC; pripadnici diskriminiranih protestantskih verskih zajednica; poslanici Skupštine Srbije) tokom augusta i septembra 2007, konsultovanjem izveštaja specijalizovanih agencija i ličnim kontaktima sa dobro obavještenim izvorima. Analizom ovako prikupljenog materijala stručnjaci CRCD i Centra za toleranciju i međureligijske odnose (CTMO) sačinili su prikaz stanja u oblasti implementacije ovog Zakona.

Diskriminacija na verskoj osnovi

U godišnjem izveštaju američke vlade o verskim slobodama u 198 zemalja sveta (objavljenom 14. septembra 2007.) navodi se da se „poštovanje verskih sloboda u Srbiji pogoršalo u toku prošle godine u najvećoj meri zbog „problematičnog“ Zakona o crkvama i verskim zajednicama i njegovog „proizvoljnog“ sprovođenja od strane Ministarstva vera. Izveštaj kaže da Zakon vrši diskriminaciju verskih grupa i nalaže komplikovanu proceduru registracije koja je potrebna kako bi ostale priznate kao verske grupe. „Ustav obezbeđuje slobodu veroispovesti, međutim, Zakon vrši diskriminaciju među verskim grupama i odbija da nekim grupama da njihov pravni status“, navodi izveštaj. Takođe se ocenjuje da je negativno to što se u Srbiji priznaje samo sedam „tradicionalnih“ verskih grupa iako ne postoji zvanična državna religija. Mnoge nevladine organizacije, verske zajednice kao i OEBS i Vencijanska komisija Saveta Evrope kritikovale su Zakon i naročito uslove za registraciju verskih grupa za koje smatraju da su ponekad „invazivni“. Pojedine zajednice koje su bile priznate više od 50 godina, a u Srbiji prisutne više od 150 godina, morale su po Zakonu da se registruju ponovo, kaže se u ovom izveštaju.

Poseban problem predstavlja pitanje registracije pravoslavnih crkava koje čl. 19 zakona praktično onemogućuje, sa izuzetkom Srpske pravoslavne crkve. Raniji ministar vera prof. Radulović izjavio je da Rumunska pravoslavna crkva može da bude registrovana pod okriljem Srpske pravoslavne crkve, a da katoličke crkve grčkog i latinskog obreda mogu da budu registrovane kao

jedna crkva. sadržaj člana 19 Zakona kojim se onemogućuje da verska zajednica bude registrovana ukoliko sadrži ime ili deo imena neke već registrovane verske zajednice stvorio je zasad nepremostive probleme nekim adventističkim i baptističkim crkvama.

Nije na odmet navesti iskaz jednog sagovornika u vezi sa diskriminatornim odredbama Zakona, u kom je navedeno da u nekim zemljama u okruženju ovakve norme bivaju promenjene. „Po kojem osnovu sada neko predlaže da treba za tradicionalne crkve napraviti jedno, a ostali su drugo kad Zakon je napravljen da bude Zakon za crkve i verske zajednice, ne Zakon za tradicionalne i ostale crkve, nego je Zakon napravljen za crkve i verske zajednice, nema tradicionalne crkve ili verske zajednice. Znači, naša je obaveza ljudi, koji se borimo za ta zajednička prava, da se borimo da se ukloni ta diskriminacija i to da nema ni tradicionalnih ni dobrih ni državnih ni kojekakvih podela crkava, nego da imaju crkve i verske zajednice, da li su one male ili ne, ja, ja se ne bih sad više složio ni sa onim što smo nekad prihvatili male verske zajednice. Ko je tu da kaže ko je mali, Jevreja verovatno ima mnogo manje nego baptista, nazarena ili ne znam ni ja pa nije mala verska zajednica dobili su neki status tradicionalne crkve. Znači, nema te podele i što je moja... zbog koje se borim zbog kojeg ovo sve govorim, u Mađarskoj uspeli su da ga izmene da ne bude podele na tradicionalne i ostale. Nisam siguran u neke informacije da je i u Bugarskoj, znači, išlo se u tom pravcu i da treba isto da se izmeni. Da li je do kraja promenjeno ili ne, ali znači mi moramo da se borimo i ne bi trebali da odustanemo. Imajući sve to u vidu, smatram da neki problemi koje mi imamo i lupanje prozora i svega ostalog. Čak bih rekao da ima tu nekog pomaka, ne zbog Zakona ili diskriminacije ili nediskriminacije, oni moraju zbog javnosti, zbog Evrope i ne znam ni ja zbog čega, reaguju sad mnogo brže, izlaze dakle, nađu nekad ljude, nekad ne smeju ni da kažu ko su. Znači, nekih pomaka ima, ali ona suština koja stoji uvek nad našom glavom kao mač je ta podela. Sve ostalo će biti jednostavnije i mislim da ćemo mnoge probleme lakše rešiti, ako nema te podele i ako su mogli drugi to ukloniti, zašto ne bismo mi mogli. Možda u prilog ovome ide, ja nisam potpuno jako siguran, nisam mnogo pratio, da u Bosni ima nekih promena, da oni već menjaju i da ima problema zbog Zakona koji isto ima neku podelu. Možda bismo trebali da nađemo i više vremena da pratimo šta susedi rade i šta su uradili i šta možemo uraditi i da nastavimo neku svoju borbu u ovom pravcu da nema te diskriminacije.“

Problemi koji proizilaze iz primene Zakona

Kod pripadnika malih verskih zajednica često postoji strah da javno govore o svojim problemima, bilo da se radi o onima koji su vezani za pitanje registracije i funkcionisanja zajednice ili o napadima na ljude i objekte. „Problem je što većina verskih zajednica često ne želi da izađe u javnost... ljudi ne znaju kome da se obrate. Na primer, da l' da idemo protiv, ako smo dobili rešenje iz Ministarstva vera, odbijenicu, da nam daju pravni lek za Vrhovni sud, ako odemo na Vrhovni sud da li ćemo imati posledice... Da vam kažem, u većini malih crkava su još uglavnom u vođstvu stariji ljudi,

koji se sećaju vremena komunizma, sećaju se pedesetih, šezdesetih godina. Mnogi su bili po zatvorima ili su bili diskriminirani i oni se ne mogu tek tako lako prešaltovati da shvate da je to Vrhovni sud, da je to legitimno nešto. Oni se i dalje plaše i idu po principu nećemo mi protiv vlasti.“

Više primera ustezanja da se govori o svojim problemima usled straha, odnosno poricanja postojanja problema ili povlačenja iz javnog života, uočeno je kod Jehovinih svedoka. „Ne samo što se tiče Jehovinih svedoka, nego sam prič'o zbog ovog sastanka. Činjenica jeste da u kompletnom X, znači njihovoj glavnoj upravi su Talijani i Austrijanci. Činjenica je da su oni pre sedam-osam godina u jednom danu svi izgubili vize i imali 24 sata da napuste zemlju. Činjenica je da zbog toga oni se ni danas nisu pojavili, to je X jasno rekao, jer kaže ako bi neko slučajno rekao nešto protiv vlasti, pa to uđe u javnost, a kaže se da smo mi tu bili ispada da smo mi protiv vlasti. Oni imaju taj problem što je njima rukovodstvo su strani državljani i oni se plaše za svoje radne vize, kako se zove, i da se tu sad dalje više ne foliramo, znači, zato su oni zadovoljni da se ne bi desilo da oni ostanu praktično bez radnih dozvola i viza a ovde mi je njihov Statut gde jasno, gde je smešno ono zašto su oni odbijeni dva puta od, član koji navodi Ministarstvo vera, da se njihov član Statuta u suprotnosti sa Zakonom, ne znam, ja mislim da dete u osnovnoj školi shvati da jedan i drugi član nemaju nikakve veze zajedničke ali nema veze, nisam pravnik.“

Iako verske zajednice nisu u obavezi da se registruju, odnosno mogu delati i bez registracije, u praksi se u tom slučaju javljaju problemi. „Ja nemam argument al' sam čuo od ljudi, znači ima, jer znam da nama traže, evo sad je izlazila milicija negde u Sivcu tamo zbog nečega ih pitaju je l' ste registrovani, imate li papir. Znači, oni traže ili moraš se registrovati ili nemaš prava, a rečeno je da su vere iste i svi vernici imaju ista prava. Znači, ima i tu diskriminacije.“ Drugi informant je rekao: „Između ostalog, sada su na lokalnom nivou vlasti počele da traže dokaz o registraciji. Na primer, opština Vranje je tražila Protestantskoj evanđeoskoj crkvi da im dostavi da su registrovani po novom Zakonu. Sa druge strane, Unija reformnog pokreta adventisti sedmog dana ne može da plati porez na objekat koji su dobili u nasledstvo, koji su prodali, jer ne mogu da dobiju PIB i matični broj, jer nisu registrovani po novom Zakonu i to se sada lepo vrti sve u krug. Svi kažu, jeste vi imate pravo da delujete al' kako ja da dam PIB kad nemate papir i to je sad začarani krug...“ Javljaju se i drugi problemi u vezi sa finansijskim poslovanjem neregistrovanih verskih zajednica. „Teoretski govoreći, vi ne možete, ako ćemo po Zakonu o finansijskom poslovanju, trebalo bi na 3 meseca da se donese potvrda da je organizacija registrovana. Praktično, neregistrovane verske zajednice po slovu Zakona vezano za finansije, znači ne vezano za, ne za Zakon o crkvama, ne mogu da ispune i da imaju otvoren žiro račun. Druga je stvar što banke u principu su svesne problema, pa prećutkuju i ne traže te potvrde.“

Problemi neregistrovanih verskih zajednica javljaju se i na polju socijalnog i penzionog osiguranja. „Nama se čini da je čitava situacija, opet kažem u Novom Sadu, nakon usvajanja ovog Zakona prilično zbunjujuća, prosto, šizofrena, jer imate situaciju da čovek dolazi da sredi svoje

penziona, socijalno osiguranje, mislim konkretno na ovog X iz Sente, koji je došao u Novi Sad i ja sticajem okolnosti stanujem preko puta te zgrade i došao je kod mene, kaže mi šta hoće, otišao je tamo i oni su ga odbili, nije mogao da zasnuje, dakle penziona, socijalno osiguranje zato što nema iz svoje matične crkve rešenje o registraciji. A onda imate situaciju par meseci kasnije, mislim to posle Kragujevca, ovo kad su X zgradu ovaj demolirali, situacija je bila da dve nedelje posle toga, gradski SUP Novog Sada je organizovao nekih ja mislim tri ili četiri nedelje uzastopce obezbeđivanje naših verskih objekata, znači, i svih mogućih verskih višenacionalnih crkava, po dva policajca su dolazili, raspitivali se da li nas neko dira, da li je neko nešto razbio, nije i vi više onda ne znate o čemu se radi.“

Neregistrovane verske zajednice u javnosti bivaju prepoznate kao nepriznate. „Novinari u principu, u medijima govore o registracijama, što se, evo sad imamo i ovaj slučaj oko Jehovinih svedoka i oduzimanja ovog deteta majci, koja je Jehovin svedok, pri tome majka uopšte nije Jehovin svedok, ona je samo prijatelj kod Jehovinih svedoka, u svim, svugde je pisalo da Jehovini svedoci nisu registrovani, prepoznati kao po novom Zakonu, znači to je stanje u javnosti. Država njih ne priznaje.“

Problemi koji otežavaju ili onemogućavaju registraciju verskih zajednica

Prema podacima iz septembra 2007. od takozvanih netradicionalnih verskih zajednica registrovane su samo Hrišćanska adventistička crkva, Evangelističko metodistička crkva, Crkva Isusa Hrista poslednjih dana, Evangelička crkva Srbije, Crkva Hristove ljubavi i Hristova duhovna crkva. Odbijene su registracije baptista, starokatolika, pentekostalaca, Jehovinih svedoka i Reformskog pokreta adventista sedmog dana. „Pre ovog Zakona i posle ovog Zakona, ja ne mogu da vidim da se tu nešto bitno promenilo, šta više meni se čini da je ovaj Zakon utro put ka napuštanju sekularne države, jer on definiše vrlo jasno ko je ko i zato mi danas imamo problem da mnoge verske zajednice ne mogu da se registruju zato što to ovaj Zakon tako kako je definisan.“ Nije registrovana nijedna nehrišćanska verska zajednica, mada i takve postoje i deluju u Srbiji već decenijama. „Što se tiče zakonske diskriminacije, činjenica je da su 6+1 priznate netradicionalne verske zajednice, registrovane po novom Zakonu, kažem 6+1 jer jedni su upisani, ali nisu još dobili rešenje dok ne dostave dokument koji je hirotonisao njihovog episkopa. Reč je o Crkvi Božijoj, jer glavnog starešinu su nazvali episkop. E, sada Ministarstvo vera traži ko ga je hirotonisao kao da su ljudi u pravoslavnoj crkvi pa mu treba apostolsko prijemstvo.“

Evidentirane su i drugačije prepreke za registrovanje verske zajednice. „A što se tiče pečata, Ministarstvo vera insistira da verske zajednice, X je i to iskusio, je l?! Kad su podnosili za registraciju, onda su ih zvali na dopunu verske zajednice da pečatiraju svoje dokumente. Ako neko nije registrovan, kol'ko ja znam pravo, mada nisam pravnik, ne može da ima pečat. A onda da se traži da neko, ko nije

registrovan, ko tek podnosi za registraciju, dođe da pečatira dokumenta i onda se sad tu ono da ne kažem vrtimo u krug. Ako imate pečat, znači da ste registrovani... Pri tome pečatorezac po zakonu, mada to pola pečatorezaca ne poštuje, ne sme da davaju pečat bez rešenja.“ Nije na odmet naglasiti da nije reč o pečatu koji verske zajednice poseduju na osnovu prethodne registracije. „Ne traži se stari pečat, traži se pečat, pošto smo mi kao Hrišćanska zajednica smo postojali lokalno, sad po ovome Zakonu mora da se promeni ime je l' da, dakle Hrišćanska zajednica u Srbiji i to je navedeno u Statutu i taj pečat koji smo naveli u Statutu, Hrišćanska zajednica u Srbiji, oni su tražili da donesemo i sve dokumente da overimo, koje smo priložili.“

Odredbe člana 18 Zakona utiču na neregistrovanje verskih zajednica zbog sadržaja prijave koju je potrebno dostaviti Ministarstvu vera, odnosno zbog toga što zahtev za upis u registar treba da sadrži odluku o osnivanju verske organizacije sa imenima, prezimenima, brojevima identifikacionih dokumenata i potpisima osnivača od najmanje 0,001% punoletnih državljana Republike Srbije koji imaju prebivalište u Republici Srbiji prema poslednjem zvaničnom popisu stanovništva ili stranih državljana sa stalnim boravkom na teritoriji Republike Srbije. Prisutan je strah da spisa vernika može biti zloupotrebljen. „Pazite, šta to znači ako vi, on vama ostavi mogućnost da se vi registrujete i onda tek kad se registrujete, kad pokupite onih sto glasova i date ih BIA-i. To je otišlo odmah tamo gde treba ovaj i onda, onda vi pročitate posle druge zakone i Zakon koji će doći o vojsci i tako dalje i kažete i tek onda vidite da ste vi sami potpisali svoju smrt.“

Odredbe člana 19 Zakona uslovile su nemogućnost registrovanja pojedinih verskih zajednica zato što je njihov naziv sadrži deo naziva neke već registrovane verske zajednice ili verske zajednice koja je ranije ušla u proces registracije. „Ministar vera, prethodan i ovaj, bar tako ... poziva se na neke stvari, koje nema, po meni bar, nema osnove zakonske. Recimo, ja još nisam zvanično registrovan, kao što znate, zato što ovaj na neki način on mene tera da ja budem u zajednici iz koje sam izašao, a izašao sam iz svojih, da kažem, ubeđenja da treba da sarađujem sa svim zajednicama na jednom, da kažem, otvorenijem načinu nego što se tamo ... Sad me on na neki način tera i izmišlja neke stvari koje ja i sve sam ono dao po Zakonu, kako je Zakon predvideo verskim zajednicama, i on piše tamo da ja to u koliziji sa članom 19, ne znam, šta ja znam, da upišem ponovo pravno. On ponovo izmišlja nešto, bez pravnog leka mi, pošalje mi dopis kojim me upućuje da mogu da ostanem i neregistrovan, ja nisam registrovan prethodno, mogu da, uopšte ne mogu razumeti šta on to tamo piše, u svakom slučaju sad sam morao na Vrhovni sud, napisao sam normalno. Ja ne mogu gubiti vreme i to mislim da je to igranje mačke i miša, u ovom slučaju, mi smo miševi, a on mačka. Mislim tako mi bar deluje. Ako je zakon, zakon treba da bude isti prema svima, da li tradicionalna ili sam, sinoć sam pričao sa jednim, da kažem verski vođa jedne zajednice, i onda neću baš da kažem ime zbog toga što već ga znate vi. On me je ubedio kako je to u redu. Kako je u redu, kako može biti u redu ako je zakon za sve isti, ako trebam da ispunim taj promil članova potpisanih, imam i to i sve sam dostavio, a minimum je ne znam 101, 102 da se da, da ima, ne može da mi kaže da je malo. Sve sam dao što je trebalo, čak i pečat imam

prethodni udario pečat i sve. E ne može isto ime zato što se zove ona crkva Hristova duhovna crkva, a ova ima ime Hristova, pa čekaj sad čim ima jedna, pa šta sad ja treba da menjam, šta da menjam, ne mogu da je nazovem ... Pa jeste. Nije u pitanju to, u pitanju je, vidi se čisto da u pitanje je diskriminacija, ništa drugo.“ Sledeći iskaz još slikovitije ilustruje problem. „Ja sam dobio, ja, moje dete bi možda bolje sročilo da je to rešenje, nego što je ministar vera meni poslao. Pošalju mi bez pravnih mera, pošalju mi neke stvari koje su apsurdne, pošalju mi da u koliziji što najmanje pametan čovek ne može da shvati da je to kolizija. Koja kolizija kad ja tamo pišem Hristova duhovna crkva i Hrišćanska zavetna crkva ili novozavetna crkva, znači ne sme da bude crkva, ne sme da bude hrišćanska. Šta sme da bude?! Šta sam ja onda?“

Kao direktna posledica primene člana 19 Zakona javlja se i nemogućnost registrovanja Rumunske pravoslavne crkve (RPC), Makedonske pravoslavne crkve (MPC) i Crnogorske pravoslavne crkve (CPC).

Primeri povlašćenog položaja SPC

Sredinom augusta 2006. ministar vera Srbije Milan Radulović izjavio je da CPC “ne može graditi verske objekte po Srbiji, jer nije registrovana kao crkva ili verska zajednica. U Srbiji postoji jedna pravoslavna crkva, i to je Srpska pravoslavna crkva. Nikakva grupa građana ne može osnovati nikakvu pravoslavnu crkvu, pošto se ne može osnovati ono što već postoji i što ima svoju tradiciju i istorijski i civilizacijski kontinuitet.” Izjava ministra usledila je povodom najave da će udruženje “Krstaš” graditi crkvu CPC-a u mestu Lovćenac u opštini Mali Idoš.

Nekoliko dana kasnije (22. augusta 2006.) policija u Novom Sadu je prekinula uličnu predstavu pozorišta iz Modene u Italiji posle prijave iz Vladičanskog dvora SPC da predstava ometa verski obred.

Krajem decembra 2006. Sinod SPC usvojio je predlog izmena Zakona o radiodifuziji po kojem bi se SPC i tradicionalnim crkvama i verskim zajednicama omogućilo dobijanje regionalnih frekvencija za emitovanje sopstvenog programa. Prema važećem Zakonu o radiodifuziji crkve i verske zajednice imaju pravo da osnivaju lokalne stanice, ali i da budu oslobođene plaćanja nadoknade za korišćenje frekvencije. Posebno se ističe i da se to odnosi na SPC dok se ne izvrši povraćaj nacionalizovane crkvene imovine.

U augustu 2007. ministar prosvete Srbije Zoran Lončar izražava „posebno zadovoljstvo“ što se sve više dece opredeljuje za veronauku kao izborni predmet u školi. „Iz godine u godinu imamo sve veći broj đaka koji se opredeljuju za veronauku i tim pre je i obaveza države da podstiče duhovnu obnovu čitave naše države, pogotovo u crkvenom životu.“

Krajem istog meseca ministar vera Srbije Radomir Naumov posetio je episkopa mileševskog Filareta koji štrajkuje glađu na granici Srbije i Crne Gore. U nekoliko navrata on je od crnogorskih vlasti tražio da dozvole ulazak Filaretu u tu zemlju. Episkop Filaret je na spisku osoba koje je Haški tribunal označio kao pomagače optuženima za ratne zločine koji su u bekstvu i zbog toga mu je zabranjen ulazak u Crnu Goru, u kojoj se nalazi deo Mileševske eparhije SPC.

Prevelika ovlašćenja i arbitrarno odlučivanje ministra vera o pitanjima vezanim za registraciju i funkcionisanje verskih zajednica

Augusta 2006. ministar vera Milan Radulović preinačuje broj potrebnih potpisa za registraciju verskih zajednica i povećava ga sa 75 na 100.

17. avgusta 2006. ministar vera Srbije ocenio je u razgovoru sa zvaničnicima Evangeličke metodističke crkve, da bi bilo najpovoljnije da protestantske crkve stupe u savez i međusobno se priznaju. U razgovoru o pravnom položaju crkava i verskih zajednica i verskim slobodama u Srbiji, Radulović je ocenio da bi savez protestantskih crkava omogućio afirmaciju njihovih delatnosti i kulturnog modela u Srbiji. Ministar je ocenio i da bi se tako uspostavila lakša komunikacija protestantskih crkava sa ostalim tradicionalnim crkavama u Srbiji, kao i sa državnim organima.

Prethodni ministar vera Milan Radulović je i drugim verskim zajednicama preporučivao da se ujedine. „X i X su išli kod Radulovića da se raspitaju šta će oni i kako da se postave i dobiju tako neke neodređene, totalno nešto neodređeno, na kraju da bi čovek rekao, pa znate šta vi se ujedinite svi pa onda dođite kod nas, imate svog predstavnika i... To je bio zaključak na kraju.“ O ovom problemu govori i sledeći iskaz. „Iza leđa nama se rade takve stvari o kojima mi samo slušamo otkad je Zakon donesen. Ode čovek da registruje crkvu, pomisli jadan, ako nakupim tih sto potpisa, sve to lepo, tih osam dokumenata, mu tamo dostavim, možda će se on na kraju smilovati i registrovati. I onda on ode njemu i kaže, znate šta, zašto vi registrujete vašu crkvu. Takva crkva već postoji, pa idite eno kod gospodina X, pa se tamo objedinite s njim, a inače X su oni registrovali samo zato da bi X, njegova žena i valjda Y i njegova, to je jedna nova verska zajednica. 'Ajte vi tamo kod njega i onda on dođe kod X stvarno pa njemu X kaže ovako, znate šta pošto mi jesmo registrovani al' nemamo zgradu 'ajte vi da mi u vašoj zgradi imamo službe, pa onda mi nekako tako. Jedan, jedan centrira, drugi puca, znate, to je to. To vam je, to vam je taj neki burazerski odnos. Ja o tome govorim. Ovaj Zakon ništa nije regulisao. On tamo ima iza negde sedi neki X, kome ovaj drugi šalje onda ove svoje pacijente i onda, onda oni to rešavaju onako preko. To nije Zakon, znate.“

Postoji mišljenje u vezi sa namerama Ministarstva vera iz kojih proizilazi predlog udruživanja verskih zajednica sa zajedničkim delom naziva. „No, samo da se vratimo u rečenici ili dve, ovaj, zašto

se većina, takozvanih malih verskih zajednica, koristim taj termin koji je nekada korišten, da bismo, jer on nam je ost'o blizak, teško dobija registraciju. Namera zakonodavca, odnosno Ministarstva, upravo jeste u tome da izbegne ovo usitnjavanje, da tako kažem ovaj, raznih protestantskih verskih zajednica. Oni bi jednostavno hteli da dođe tu do nekog ujedinjenja, da oni imaju jednog, pred sobom jednog predstavnika s kojim će oni obavljati komunikaciju, a ne sa desetinom različitih predstavnika tih malih verskih zajednica. Drugo, zašto, čini mi se da je X rekao, jednu od protestantskih verskih zajednica obrazloženje zato zašto ne može biti registrovana je jednostavno zato što nije definisano pitanje hirotonisanja biskupa čini mi se... episkopa je l' da, smatramo da je to razume se stvar crkve ili verske zajednice, a ne stvar Ministarstva, jer država ne vrši hirotonisanje sveštenih lica, to vrši verska zajednica, odnosno vrši crkva a ne Ministarstva. E vidite tu i jeste sada problem, koji se faktički pokazuje kao problem, jer je po ovom Zakonu Ministarstvo sebi zadržalo pravo ovaj, zadržalo je pravo imenovanja predstavnika, odnosno predsednika, predstavnika, kako god hoćete da nazovemo, verske zajednice. Dakle, ona, ona daje krajnje odobrenje o izboru predstavnika ili predsednika ili biskupa ili kako god hoćete, tako da iz toga proizlazi.. Ona zadržava sebi pravo.. da prilikom izbora, da ona ovaj Ministarstvo, konačnu da poslednju reč o njegovom izboru. Znači tu je, dakle ona ne registruje, ne registruje funkcije nego registruje ličnosti. Ministarstvo, dakle, ne registruju se funkcija predsednika, biskupa, već kako god, nego se registruje ličnost i po meni tu mogu da proisteknu, i očigledno da će proisteći, određeni praktični problemi.“

U novembru 2006. dr Milan Radulović, ministar vera u Vladi Srbije, apelovao je na Rimokatoličku crkvu da uvede kao praksu liturgije na bunjevačkom govoru i da „bunjevačku kulturu, običaje i jezik inkorporira u crkveni život“. Ministar je priznao da je to jeste u prvom redu crkveno pitanje, ali da se on nada da će vremenom i strpljivim radom na tom pitanju sama crkvena vlast u Subotici osetiti potrebu da među svojim vernicima različite nacionalne pripadnosti uskladi odnose i omogući da se svaki katolik u svojoj crkvi oseća kao svoj na svome. Izjava ministra je naišla na oštar protest subotičkog biskupa koji je ukazao na nepostojanje bunjevačkog jezika.

Verski inspirisani incidenti

Nedostaci zakona imaju i posredne posledice. Ne može se, međutim, izričito tvrditi da nejednakost u normi izaziva i diskriminatorску praksu. U razdoblju od maja 2006. do septembra 2007. mediji beleže sledeće incidente na verskoj osnovi:

02. jun 2006, Bujanovac, oskrnavljena pravoslavna crkva u Velikom Trnovcu, nema reakcije policije

04. jun 2006, Novi Pazar, grupa islamskih ekstremista – vehabija- sprečila koncert Balkanike, policija udaljila napadače, 16.jun- dvojica napadača uhapšena

12. jun 2006, Temerin, oskrnavljeno 10 spomenika na katoličkom groblju, policija izdala saopštenje da intenzivno traga za počiniocima

23. jul 2006, Smederevo, kamenovana katolička crkva, policija izvršila uviđaj, ovo je četvrti napad na istu crkvu u poslednjih godinu dana, počinioci prethodnog napada su otkriveni

23. avgust 2006, Novi Sad, policija prekinula uličnu predstavu italijanskog pozorišta zbog prijave iz Vladičanskog dvora SPC

28. avgust 2006, Gornji Milanovac, policije zadržala i pretresala 95 minuta vozilo muftije iz Novog Pazara

6. septembar 2006, Bačka Palanka, grafiti uvredljive sadržine na katoličkoj crkvi, policija traga za počiniocima

18.-19. oktobar 2006, Niš, dve osobe urinirale na zidove Hadrović džamije, verbalno i fizički nasrnule na vernike, policija uhapsila izgređnike, marta 2004. ista džamija je zapaljena

25.-26. oktobar 2006, Subotica, srušen kip anđela pored katedrale sv. Terezija Avilska i oštećena staza i ograda

3. novembar 2006, Novi Pazar, oružani sukob između vernika i vehabija u Arab džamiji, povređene tri osobe, policija privela jednog učesnika, a protiv 17 učesnika tuče podnela krivične i prekršajne prijave, privedeni je aprila 2007. osuđen na šest meseci zatvora

10.-11. novembar 2006, Kać kod Novog Sada, razbijeni prozori na katoličkoj crkvi

18. decembar 2006, Novi Sad, kamenovana Hrišćanska baptistička crkva; tim povodom policija izdala saopštenje da su prethodnog vikenda nepoznati počinioci opljačkali Katoličku crkvu „Svetog duha“ u Novom Sadu i da su uhapšeni počinioci krađe zvona sa pravoslavne crkve u Baču

18. decembar 2006, Kraljevo, bačen molotovljev koktel na Evandeosku crkvu, policija traga za počiniocima, u junu 2006. na istoj crkvi razbijeno staklo

20. decembar 2006, Kraljevo, oštećen automobil starešine Evandeoske crkve, policija izvršila uviđaj

23.- 24. decembar 2006, Novi Sad, porušeni nadgrobni spomenici na katoličkom groblju, policija ispituje okolnosti pod kojima je došlo do ovog incidenta, septembra 2003. na istom groblju je porušeno ili oštećeno oko 70 nadgrobni spomenika.

21.- 22. decembar 2006, Subotica, oštećeno preko trideset grobnica na pravoslavnom groblju, policija traga za počiniocima

08. januar 2007, Stapar kod Sombora, zapaljen Hram hrišćanske adventističke crkve, počinioci otkriveni tri meseca kasnije

8.- 9. januar 2007, Subotica, oskrnavljena katolička kapela na Paliću, počinioci otkriveni i privedeni, treće ili četvrto skrnavljenje, nijednom nisu uhvaćeni počinioci

Sredinom januara 2007, Kraljevo, obijena Hrišćanska adventističke crkva, počinioc otkriven mesec dana kasnije

17. januar 2007, Bačka Palanka, oštećena adventistička crkva, policija traga za počiniocem

02. februar 2007, Obrovac kod Bačke Palanke, opljačkana katolička crkva, policija traga za počiniocima

Početkom februara 2007, Bačko Petrovo Selo, opljačkana katolička crkva u toku mise

25. februara 2007, Čelarevo, oštećena evangelistička crkva

09. mart 2007, Kikinda, razbijeno staklo na adventističkoj crkvi, policija izvršila uviđaj, počinioci nepoznati

10.-11. mart 2007, Temerin, oštećen Parohijski dom SPC, policija podnela krivičnu prijavu protiv N. N. lica

18.-19. mart 2007, Sombor, kamenovan objekat adventističke crkve, policija otkrila počinioca dva meseca kasnije i podnela krivičnu prijavu za krivično delo uništenje i otuđenje tuđe stvari, na istoj crkvi je 2006. polomljena tabla

19. mart 2007, Novi Sad, iscrtan kukasti krst na Sinagogi

28. - 29. mart 2007, Novi Sad, kamenovana adventistička crkva

29. mart 2007, Stari Banovci, fizički napad na dvojicu pripadnika Jehovinih svedoka, policija privela počinioca i podnela prijavu za krivična dela ugrožavanje sigurnosti i protivpravno lišenje slobode

31. mart 2007, Beograd, kamenovana adventistička crkva

8. april 2007, Bečej, skrnavljenje pravoslavne crkve, policija privela počinioca i podnela krivičnu prijavu za krivično delo uništenje i oštećenje tuđe stvari

06. april 2007, Rumenka, kamenovan hram Hrišćansko-nazarenske zajednice, policija traga za nepoznatim počiniocima

11. april 2007, Stari Banovci, ponovljen napad na pripadnika Jehovinih svedoka od strane istog počinioca, policija ga opet privela

30. april 2007, Novi Sad, kamenovana kuća sveštenika adventističke crkve, policija stigla na mesto napada posle nekoliko minuta, saopštila da pripadnici MUP-a intenzivno tragaju za počiniocima, nisu pronađeni počinioci napada na istu kuću 2005. godine

11. maj 2007, Novi Pazar, pretučen predsednik Saveta za odnose sa verskim zajednicama Bošnjačkog nacionalnog veća (BNV)

29. jun 2007, Jagodina, izboden nožem pripadnik hinduističke Vajšnavske zajednice, policija- „primenjuju se sve zakonske mere da se pronađu napadači“, ista osoba je od 2001. godine napadnuta još 5 puta; podnete su 3 krivične prijave; Generalni inspektorat MUP-a Srbije utvrdio je krajem 2005. godine da radnici SUP-a Jagodina nisu preduzeli sve mere i radnje iz svoje nadležnosti na identifikaciji napadača, počinioci do danas nisu pronađeni

09. jul 2007, Beograd, nalepljen plakat „Sekte su smrt za srpsku naciju“, potpisan sa Nacionalni stroj na zgradu Hrišćanske adventističke crkve, na video – snimku se vide počinioci

Reakcije državnih organa Republike Srbije na verski motivisane incidente

Prema pisanju agencije Beta od 19. oktobra 2006. Ministarstvo vera Srbije osudilo je danas huliganske napade na džamiju i vernike islamske veroispovesti u Nišu u noći između 18. i 19. oktobra. Posle incidenta koji se dogodio u 27. noći ramazanskog posta, policija je privela izgreznike koji su urinirali na zid džamije a potom i kamenicama zasuli vernike. „Akcija policije budi nadu da će i ubuduće svako skrnavljenje hramova i ponižavanje vernika biti ne samo oštro sankcionisano nego i onemogućeno. Hrišćanska tradicija nas uči i podstiče da štitimo i poštujemo sve vere u Srbiji, koja je izvorno multikonfesionalna država“, navodi se u saopštenju Ministarstva vera. To ministarstvo uputilo je javno izvinjenje svim muslimanima u Srbiji zbog uvreda kojima su bili izloženi prethodne noći. „Ministarstvo vera iskazuje uverenje da će odredbe novog ustava koji će narod izglasati 28. i 29. oktobra, kao i Zakon o crkvama i verskim zajednicama, preduprediti necivilizovane, antidemokratske i antisrpske manifestacije kakve su priredila četvorica neodgovornih građana u Nišu“, navodi se u saopštenju.

Beta je takođe 2. novembra 2006. javila da je kolegijum direktora Radio-televizije Srbije (RTS) ocenio da je „neprofesionalno“ to što je emisija te televizije o proslavi Ramazana u Novom Pazaru počela i završila se slikom pravoslavnog hrama. Kolegijum direktora RTS-a konstatovao je da su opravdani prigovori sandžačkog Mešihata Islamske zajednice iz Novog Pazara zbog tog priloga. „Nije zabeležen slučaj da je bilo kada emisija RTS o Božiću počela i završila se slikom džamije“, navodi se u saopštenju Kolegijuma direktora RTS-a.

Predsednik Srbije Boris Tadić osudio je 18. decembra 2006. seriju napada i pljačke verskih objekata u Srbiji i pozvao nadležne državne organe da otkriju počinioce. Kako je saopštila Press-služba predsednika, Tadić je ukazao da su napadi anticivilizacijski i antievropski čin koji je za svaku osudu i koji s pravom izaziva zabrinutost građana. Tadić je pozvao državne organe da brzom i efikasnom istragom ssto pre otkriju počinioce, izvedu ih pred sud i na odgovarajući način ubuduće preduprede takve incidente.

Ministarstvo vera saopštilo je 19. decembra 2006. da je napad na hrišćanske hramove ne samo napad na materijalnu imovinu, već i atak na „ljudsku slobodu, ljudski obraz i ljudsku dušu“. Tadašnji ministar vera Milan Radulović izvinio se vernicima čije su crkve napadnute, istakavši da će nadležni organi „brzo privesti pravdi počinioce i otkriti njihove motive“. Prema Zakonu o crkvama i verskim zajednicama, hramovi svih hrišćanskih crkava i bogoslužbeni prostori svih verskih zajednica posebno

su zaštićeni, tako da su ovi incidenti ozbiljno krivično delo usmereno protiv ustavnih sloboda i prava - pisalo je u saopštenju Ministarstva vera.

Ministar vera Srbije Milan Radulović izjavio je 8. januara 2007. da je noć ranije izvršen napad na Adventističku crkvu u Stapar, kod Sombora, teško anticivilizacijsko delo, ozbiljan krivični prekršaj i napad na ljudske slobode. Dan kasnije je predsednik Srbije Boris Tadić najoštrije osudio paljenje Hrišćanske adventističke crkve u Stapar kod Sombora na drugi dan pravoslavnog Božića i zatražio da se počinioci što pre otkriju i kazne, kako je saopšteno iz Pres službe predsednika Srbije. Tadić je izrazio zabrinutost i zbog tvrdnji sveštenstva te Hrišćanske adventističke crkve da se takvi nasrtaji učestalo dešavaju, a da organi reda ne reaguju.

Saopštenja Centra za razvoj civilnog društva – reakcije na ugrožavanje verskih prava i sloboda u Srbiji
(avgust 2006.-oktobar 2007.)

16. avgust 2006. Diskriminatorna primena Zakona o crkvama i verskim zajednicama

Centar za razvoj civilnog društva (CRCD) sa velikom zabrinutošću uočava najnovije diskriminatorne efekte neodgovorne primene Zakona o crkvama i verskim zajednicama. CRCD u tom smislu upozorava organe uprave na moguće značajno komplikovanje odnosa organa uprave Srbije sa međunarodnim organizacijama.

Predsednik Parlamentarne Skupštine Saveta Evrope Rene van der Linden je posle svoje julske posete Srbiji i susreta sa Predsednikom Republike, potpredsednicom Vlade Srbije i predsednikom Narodne skupštine saopštio više negativnih ocena vezanih za porast nacionalizma u našoj zemlji.

Komitet za ljudska prava Parlamentarne Skupštine Saveta Evrope priprema izveštaj o položaju nacionalnih manjina u Vojvodini i o položaju rumunske nacionalne manjine u Srbiji. Izvestilac Komiteta će posetiti Srbiju krajem septembra.

U međuvremenu ministar vera krši Zakon o crkvama i verskim zajednicama proizvoljno podižući zakonski cenzus sa 75 na 100 građana potrebnih za registrovanje verske zajednice. Neke protestantske crkve u Srbiji odbijaju da se registruju, pozivajući se na ocene misija Saveta Evrope i OEBS o diskriminatornim odredbama vezanim za regulisanje registracije verskih zajednica koje je Vlada Srbije u toku skupštinske rasprave unela u Predlog zakona pod pritiskom desno-ekstremističke radikalne opozicije. Sam sadržaj ove rasprave dao je osnova za strah pripadnicima verskih manjina.

Najnovije odbijanje g. Ministra vera da prihvati postojanje Crnogorske pravoslavne crkve u opštini Mali Idoš s obzirom na izneto obrazloženje predstavlja uvod u nepriznavanje Makedonske pravoslavne crkve u Vojvodini i u dalje diskriminisanje, odnosno faktičku zabranu rada, Rumunske pravoslavne

crkve u Srbiji. Ministar se pri tom poziva na član 19 Zakona o crkvama i verskim zajednicama koji su misije Saveta Evrope i OEBS apostrofirale kao posebno diskriminatorski.

Za razliku od organa Vlade Srbije, Pokrajinski sekretarijat za propise, upravu i nacionalne manjine u Izvršnom Veću Vojvodine i organi samouprave u opštini Mali Idoš tretiraju Rumunsku odnosno Crnogorsku pravoslavnu crkvu u skladu sa ustavnim načelima razdvojenosti države i crkve i jednakosti pred zakonom.

CRCD moli organe uprave Republike Srbije da prestanu sa kršenjem Ustava Republike na planu ostvarivanja prava manjina.

CRCD poziva kritičku javnost da reaguje na diskriminatorску primenu Zakona o crkvama i verskim zajednicama. CRCD izražava snažnu nadu da će na sastanku sa izvestiocem Komiteta za ljudska prava Parlamentarne Skupštine Saveta Evrope moći da saopšti da se na planu zaštite prava nacionalnih i verskih manjina u Republici Srbiji više ne primenjuju restriktivan pristup niti diskriminatorска praksa.

25. avgust 2006. Policijsko ometanje umetničkog performansa u Novom Sadu

Centar za razvoj civilnog društva (CRCD) izražava zabrinutost zbog ponašanja novosadske policije, koja je protivno važećim zakonima omela izvođenje performansa italijanskih umetnika na ulicama Novog Sada, zbog prijave jedne verske zajednice da se radi o satanističkoj manifestaciji. Dok je bačkoj eparhiji Srpske pravoslavne crkve dopušteno da u skladu sa svojim kapacitetima sudi o kulturi i umetnosti kako nađe za shodno, policija koju plaćaju građani ima obavezu da postupa prema važećim državnim zakonima umesto prema fantazmima sveštenih lica iz pojedinih verskih zajednica u Republici Srbiji. CRCD poziva gospodina generalnog inspektora policije da preduzme radnje iz svoje nadležnosti.

17. oktobar 2006. Zloupotreba RTS-a na planu ugrožavanja verskih sloboda

Centar za razvoj civilnog društva (CRCD) izražava krajnju osudu sadržaja emisije “Ključ” emitovane 16. oktobra o.g. na RTS. U emisiji je bez reakcije urednika osporeno pravo građankama i građanima da sami biraju svoje versko opredeljenje, a takođe su na neistinit način prikazani osobine i ponašanje protestantskih i južnoazijskih verskih zajednica. Na taj način su na državnoj televiziji prekršene ne samo ustavne odredbe koje garantuju slobodu veroispovesti, nego i odredbe Zakona o crkvama i verskim zajednicama.

CRCD sa krajnjom osudom prepoznaje u ovakvim uređivačkim potezima nasilnu versku i etničku homogenizaciju u sklopu kampanje vezane za promenu važećeg Ustava Republike.

CRCD izričito zahteva od Ministra unutrašnjih poslova, Ministra vera i Ministra kulture da preduzmu mere iz svoje nadležnosti u skladu sa Ustavom i zakonom.

22. novembar 2006. Kršenje slobode veroispovesti u opštini Pirot

Predsednik opštine Pirot mr Vladan Vasić je, prema pisanju lista „Danas“ od 22. novembra 2006. godine, okarakterisao objavljivanje teksta u nedeljniku „Sloboda“, čiji je osnivač Skupština opštine Pirot, u kojem se u pohvalnom kontekstu pominje verska zajednica Jehovini svedoci, kao „ozbiljan incident“ i „problematično promovisanje sekti u glasilu koje je javnog karaktera“. Mr Vasić je takođe izjavio: „Insistiraćemo na tome kako je došlo do ovog incidenta i tražiti od odgovornih ljudi i organa upravljanja da predlože kako izaći iz tog problema“.

Ovakvim istupom predsednika opštine Pirot povređene su zakonske odredbe o slobodi veroispovesti, zabrani verske diskriminacije i jednakosti crkava i verskih zajednica pred zakonom. (Zakon o crkvama i verskim zajednicama, čl. 1, čl. 2, čl 6.st 1).

Centar za razvoj civilnog društva (CRCD) zahteva hitnu reakciju g. ministra vera prof. dr Milana Radulovića povodom ovog slučaja ugrožavanja verskih sloboda. CRCD takođe poziva nadležne organe da preduzmu radnje kako bi utvrdili da li u ovom slučaju postoji osnov za pokretanje postupka po čl. 317 Krivičnog zakonika.

7. decembar 2006. Napad Ministarstva kulture na Srpsku pravoslavnu crkvu

Centar za razvoj civilnog društva (CRCD) oštro osuđuje najnoviji atak izvršne vlasti, odnosno Ministarstva kulture, na Ustavom i zakonom garantovanu autonomiju verskih zajednica. U poslednjem slučaju žrtva ugrožavanja verskih prava i sloboda jeste Srpska pravoslavna crkva.

Prekjuče je gđa Silvana Hadži-Đokić, savetnik u Ministarstvu kulture i načelnik sektora za zaštitu kulturne baštine, u svojstvu službenog lica, osporila pravo Srpskoj pravoslavnoj crkvi da naplaćuje ulaz u svoje hramove i posve arbitrarno propisala način na koji ljudi zaposleni u hramovima treba da ostvaruju prihod.

Ovim grubim i potpuno samovoljnim mešanjem organa uprave u poslove verskih zajednica povređena je autonomija Srpske pravoslavne crkve i načinjen je niz povreda Zakona o crkvama i verskim zajednicama (u daljem tekstu: Zakon).

Prema čl. 6 st. 3. ovog Zakona crkve imaju pravo da samostalno obavljaju svoje unutrašnje i javne poslove. Prema čl. 9. st 1. verske zajednice imaju svojstvo pravnog lica. Prema čl. 9 st 2 organizacione jedinice crkve i verske zajednice stiču svojstvo pravnog lica u skladu sa autonomnim propisima crkve

odnosno verske zajednice, a na osnovu nadležnog organa crkve i verske zajednice. Prema čl. 20. st. 6 Zakona upisom u Registar crkava i verskih zajednica verska organizacija stice svojstvo pravnog lica. Prema čl. 26. st 1 Zakona verske organizacije obezbeđuju prihode pored ostalog iz sopstvene imovine. Prema st. 2 istog zakonskog člana crkve i verske zajednice upravljaju svojom imovinom i novčanim sredstvima u skladu sa svojim autonomnim propisima. Prema st. 3 26. člana Zakona crkve i verske zajednice mogu da obavljaju privrednu ili drugu delatnost na način i u skladu sa propisima kojima je uređeno obavljanje tih delatnosti.

Svoje protivljenje ostvarivanju zakonskih prava Srpske pravoslavne crkve u Ministarstvu kulture pokušavaju da obrazlože time da „crkva nije muzej“. Za privatna lica hram je ono što za njih jeste, mesto molitvenog okupljanja, riznica umetničkih dobara ili građevinski objekt u kojem ljudi koji veruju u natprirodno nastoje da ostvare kontakt sa onostranim bićima. Za službena lica i za državne organe crkva mora da bude ono što piše u Zakonu o crkvama i verskim zajednicama.

CRCD sa žaljenjem konstatuje da najnoviji napad organa uprave, u konkretnom slučaju Ministarstva kulture, na zakonska prava Srpske pravoslavne crkve, govori ne samo o istrajavanju nelegalnih cezaropapističkih nastojanja Vlade Srbije nego i o produžavanju prakse ugrožavanja verskih prava i sloboda.

8. januar 2007. Osuda napada na Hrišćansku adventističku crkvu

Centar za razvoj civilnog društva (CRCD) najoštrije osuđuje današnji napad na Hrišćansku adventističku crkvu u Stapar (opština Sombor). Uništavanje inventara ove Crkve koje se ne dešava prvi put i ne samo u ovom mestu još je jedan od vidova ugrožavanja verskih sloboda koje su garantovane Ustavom Republike Srbije i Zakonom o crkvama i verskim zajednicama. U drugoj polovini decembra na Evangelističku crkvu u Kraljevu bačen je Molotovljev koktel, dva dana nakon toga oštećen je automobil starešine ove Crkve. Tokom istog vikenda desilo se još nekoliko napada na objekte različitih verskih zajednica u Novom Sadu. Ovakvi napadi obično se dešavaju oko velikih verskih praznika. Neadekvatne reakcije državnih organa i izostanak krivičnih sankcija podstiču nove incidente i uznemiravanja građana zbog njihovih verskih uverenja i pripadnosti određenim verskim zajednicama. Najnoviji incident u Stapar još jednom pokazuje da manjine u Srbiji ne uživaju dovoljno efikasnu krivičnopravnu zaštitu.

CRCD zahteva hitnu i odlučnu reakciju svih nadležnih državnih organa kako bi počinioci ovih dela bili pronađeni i protiv njih sprovedene odgovarajuće mere. CRCD takođe zahteva preduzimanje konkretnih akcija u cilju zaštite pripadnika svih verskih zajednica i omogućavanja ostvarivanja prava na slobodu veroispovesti svim građanima Srbije garantovanog međunarodnim i domaćim pravnim aktima.

19. mart 2007. Ponovljeni napadi na hramove Hrišćanske adventističke crkve

Predsednik Glavnog odbora Hrišćanske adventističke crkve g. Miodrag Živanović obratio se otvorenim pismom Predsedniku Republike i predsedniku Vlade Srbije, kao i dvojici ministara. G. Živanović je ukazao na nove napade na adventiste u Somboru, Stapar i Kikindi.

S obzirom na veličinu i na osobine sredina u kojima se napadi na adventiste dešavaju (samo u Rumi je njihov hram bio napadnut pet puta za šest meseci) izvesno je da bi organi gonjenja mogli da veoma brzo otkriju počinioce. Postoji osnovana sumnja da policija ne želi da prijavi one koji krše prava verskih manjina, kao da ni tužilaštva najčešće ne žele da postupaju po zakonu, odnosno da traže preduzimanje predistražnih i istražnih radnji, niti da podižu optužnice prema članu 317 Krivičnog zakona ove zemlje.

G. Živanović je pisao i ministrima policije i vera. Prvi se predstavio javnosti još kada je 2004. zabranio policiji da zaštiti džamije u Beogradu i u Nišu od spaljivanja. Drugi je odgovoran što je prihvatanjem amandmana radikalskih narodnih poslanika, praćenih obrazloženjima dostojnim vremena verskih ratova, kao amandmana Vlade Srbije na Predlog zakona o crkvama i verskim zajednicama, stavio adventiste i pripadnike nekih drugih denominacija u položaj trpljenih verskih zajednica, što ih je u praksi lišilo zakonske zaštite.

Ukoliko počinioci krivičnih dela iz Sombora, Stapara i Kikinde ne budu u najkraćem roku uhapšeni i posle istražnog postupka optuženi po članu 317 KZ, biće sasvim vidljivo da za g.g. Tadića, Koštunicu, Jočića i Radulovića verske slobode, ustavne garancije i jednakost pred zakonom predstavljaju prazne reči.

Ukoliko se ne prihvate preporuke misija OEBS i Saveta Evrope, kao i Venecijanske komisije, i ne ukloni diskriminacija iz članova 18 i 19 Zakona o crkvama i verskim zajednicama, biće jasno da najviši organi države Srbije dele njene građanke i građane na one prvog reda i na one koji spadaju u niže redove ljudskih bića zbog svoje veroispovesti.

6. april 2007. Uskršnje i pashalno saopštenje

povodom donošenja rezolucije Saveta Ujedinjenih Nacija za ljudska prava kojom se zahteva globalna zabrana javnog klevetanja religija

Savet Ujedinjenih Nacija za ljudska prava pre nedelju dana je većinom glasova usvojio rezoluciju kojom se zahteva globalna zabrana javnog klevetanja religija.

Centar za razvoj civilnog društva (CRCDD) kao primer dobre prakse u ovom pogledu snažno pozdravlja sadržaj medijskog nastupa visokog dostojanstvenika Srpske pravoslavne crkve (SPC) vladike niškog

g-dina Irineja u listu "Naše" u kojem ovaj, naglašavajući da se SPC ne bori za vlast, zagovara ideal jedinstva rimokatoličke i pravoslavne crkve.

CRCD podseća da je u situaciji koja je usledila društvenim promenama i donošenju Zakona o crkvama i verskim zajednicama posve opravdano da organi, predstavnici i članovi verskih zajednica kao takvi iznose svoje mišljenje o mnogim stvarima.

Pošto su zakonska rešenja nekadašnju strogu odvojenost države i crkve usmerila u svojevrsan dijaloški i partnerski odnos, veoma je važno da se mogućnost učestvovanja predstavnika verskih zajednica u javnom životu osigura i na ravni legislative i u praksi. Prvi preduslov za to jeste ukidanje diskriminacije na verskom osnovu i obezbeđivanje sigurnosti ličnosti, imovine i objekata pripadnika verskih zajednica.

CRCD podseća da su samo u proteklih nekoliko nedelja napadnuti objekti adventista u Beogradu, Somboru, Kikindi, Staparuu i Novom Sadu, evangelista u Čelarevu, rimokatolika na Paliću, katolički spomenici u Novom Sadu, kao i misionari verske zajednice Jehovini svedoci u Starim Banovcima.

CRCD takođe upozorava javnost na postojanje diskriminativnih odredaba u čl. 18 i u čl. 19 Zakona o crkvama i verskim zajednicama. Ove odredbe veoma loše utiču ne samo na legalni položaj nego i na stvarni tretman verskih zajednica i njihovih pripadnika i one su prema ocenama misija OEBS, Saveta Evrope i Venecijanske komisije ocenjene kao diskriminativne. Ove odredbe neophodno je što pre promeniti. CRCD skreće pažnju javnosti na isprepletenost ostvarivanja prava verskih i nacionalnih manjina, kao i na to da neke verske zajednice poput Rumunske pravoslavne crkve zbog pomenutih zakonskih rešenja deluju faktički ilegalno.

CRCD nedvosmisleno pozdravlja i snažno ohrabruje primetno povećanu aktivnost policije na planu zaštite pripadnika i objekata verskih zajednica i jednakosti građanki i građana pred zakonom.

CRCD usrdno pozdravlja reakcije g-dina ministra vera prof. dr Milana Radulovića povodom napada na objekte protestantskih verskih zajednica.

Afirmišući rezoluciju Saveta Ujedinjenih Nacija za ljudska prava kojom se zahteva globalna zabrana javnog klevetanja religija i zalažući se za primenu verskih prava i sloboda CRCD naglašava neophodnost osiguranja prava na izražavanje mišljenja onih koji nisu vernici. CRCD podseća javnost da prema nalazu eminentnog sociologa religije sa Instituta za filozofiju i društvenu teoriju dr Mirka Blagojevića objavljenom u listu "Politika" 06. aprila 2007. polovina ljudi u Srbiji ne veruje u boga.

CRCD koristi priliku da onima koji slave hrišćanski praznik Uskrs i jevrejski praznik Pesah iskreno čestita njihove blagdane.

11. april 2007. Ponovljeno zlostavljanje misionara Jehovinih svedoka u Starim Banovcima

Centar za razvoj civilnog društva (CRCD) zahteva hitnu reakciju organa gonjenja i Ministarstva vera povodom ponovljenog incidenta u Starim Banovcima. Prema saznanjima dobijenim od Jehovinih svedoka, pripadnik ove verske zajednice koji je 29. marta ove godine bio napadnut sada je od strane istog počinioca izvučen iz auta i pretučen. Iako je priznao ponovljeno krivično delo policija počinioca nije zadržala u pritvoru.

CRCD upozorava javnost da se pogubno delovanje verske diskriminacije zasnovane na članovima 18 i 19 Zakona o crkvama i verskim zajednicama nastavlja. Krajnje je vreme da se sa ovom diskriminacijom prestane u zemlji koja je član Ujedinjenih Nacija i koja je sukcesor države koja je ratifikovala Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima pre više decenija. Prema tumačenju Komiteta za ljudska prava Ujedinjenih nacija u generalnom komentaru 22 Komitet je izričit da se član 18 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima o slobodi religije ne odnosi samo na tradicionalne religije nego i na „sve tendencije usmerene ka diskriminaciji bilo koje religije i verskog opredeljenja po bilo kom osnovu, uključujući i slučajeve kada su u pitanju novoformirane religije ili religijske manjine koje mogu biti izložene neprijateljskom delovanju većinske religijske zajednice“.

CRCD poziva javnost da se obrati policiji i Ministarstvu vera sa zahtevom da smesta bude obaveštena o tome kako je postupljeno u vezi sa ovim ponovljenim krivičnim delom.

30. maj 2007. Prestanak dužnosti ministra Milana Radulovića

Najznačajniji rezultat rada Ministarstva vera u prethodnom mandatu jeste donošenje Zakona o crkvama i verskim zajednicama. Prema ocenama brojnih činilaca, u koje spadaju misije OEBS-a i Saveta Evrope kao i Venecijanska komisija, ovaj Zakon u svom 18. i 19. članu sadrži izrazito diskriminatorne odredbe, koje je neophodno što pre ukloniti ili promeniti.

Dosadašnji ministar vera prof. dr Milan Radulović pokazao je u svojim kontaktima sa predstavnicima verskih organizacija, udruženja građana i drugih činilaca niz primera dobre prakse. Kod ministra vera moglo se doći nenajavljen, on posetioce nije primao, nego ih je dočekivao, i nije se ustezao da sa poštovanjem sasluša mišljenja suprotna svojim.

U poslednjih godinu dana mandata prethodnog sastava Vlade Srbije ministar vera prof. dr Milan Radulović mnogo puta je, na najprikladniji način, reagovao na različite vrste napada na nepravoslavne vernike, njihove bogomolje i groblja.

CRCD izražava nadu da će ovakvi primeri dobre prakse biti nastavljeni i u mandatu ministra vera g. Radomira Naumova i da će se Ministarstvo vera javiti kao delotvoran činilac na planu uklanjanja

verske diskriminacije tj. da će predložiti ili podržati izmenu člana 18 i uklanjanje člana 19 sadašnjeg Zakona o crkvama i verskim zajednicama.

10. jul 2007. Napad na glavni adventistički hram u Beogradu za koji je odgovornost preuzela nacistička organizacija „Nacionalni stroj“.

Posle Sombora, Stapara, Kikinde, Rume i drugih mesta sinoć je napadnut i glavni adventistički hram u Beogradu. Na zgradi je postavljen plakat „Sekte su smrt za srpsku naciju“, potpisan sa Nacionalni stroj.

Marta ove godine se predsednik Glavnog odbora Hrišćanske adventističke crkve obratio otvorenim pismom Predsedniku Republike i predsedniku Vlade Srbije, kao i ministrima unutrašnjih poslova i vera tražeći zaštitu od brojnih napada.

CRCD je tom prilikom konstatovao da „s obzirom na veličinu i na osobine sredina u kojima se napadi na adventiste dešavaju (samo u Rumi je njihov hram bio napadnut pet puta za šest meseci) izvesno je da bi organi gonjenja mogli da veoma brzo otkriju počinioc. Postoji osnovana sumnja da policija ne želi da prijavi one koji krše prava verskih manjina, kao da ni tužilaštva najčešće ne žele da postupaju po zakonu, odnosno da traže preduzimanje predistražnih i istražnih radnji, niti da podižu optužnice prema članu 317 Krivičnog zakonika ove zemlje.“

Pre nego što se obave odgovarajuće istražne radnje ne može se pouzdano tvrditi da su izvršioc napada oni koji su potpisani, odnosno pripadnici neregistrovane nacističke organizacije Nacionalni stroj. No, web sajt ove organizacije neprestano poziva na fizičke napade na rasnoj, etničkoj i verskoj osnovi; na njemu se prave spiskovi Jevreja u Srbiji; na njemu je vrlo ozbiljno prećeno maloletnim članovima porodice uglednog novosadskog novinara; jedan od vođa ove organizacije, Goran Davidović Firer, osuđen je na godinu dana zatvora; pomenuti nacista je takođe osuđen da plati odštetu od pola miliona dinara zbog uvreda iznetih u svojoj knjizi „Slučaj Nacionalni stroj“ koju je objavilo izdavačko preduzeće „Natron Art“ iz Zrenjanina, prikazujući je kao „ispovest jednog od mladića koji su zatvarani samo zbog drugačijeg mišljenja“.

Sada su počinioci napada u Beogradu snimljeni na video snimku. Ukoliko u najkraćem vremenskom roku ne budu uhapšeni, biće jasno da su vlasti nespemne da zaštite jednakost građana pred zakonom i verske slobode.

Vrlo je značajno da i sam legalni okvir preko diskriminatornih elemenata vezanih za registraciju i status verskih zajednica pogoduje proganjanju „netradicionalnih“ verskih zajednica. Neophodno je što pre prihvatiti preporuke misija OEBS i Saveta Evrope, kao i Venecijanske komisije, i ukloniti diskriminaciju iz članova 18 i 19 Zakona o crkvama i verskim zajednicama; dok se to ne

učini, biće jasno da najviši organi države Srbije rangiraju njene građanke i građane na osnovu njihovih veroispovesti.

12. juli 2007. O povećanom riziku od pojačavanja verske diskriminacije u Srbiji u svetlu najnovijeg zaoštavanja odnosa rimokatolika i protestanata

U Srbiji na legalnoj ravni verska diskriminacija postoji u pogledu statusa i postupka registracije verskih zajednica, uređenog prošle godine usvojenim Zakonom o crkvama i verskim zajednicama i Pravilnikom o sadržini i načinu vođenja registra crkava i verskih zajednica.

Na praktičnoj ravni pripadnici manjih verskih zajednica često su predmet fizičkih ili verbalnih napada; isto važi i za njihove hramove i druge objekte.

Srbija je mala zemlja i u njoj se brojna unutrašnja pitanja razrešavaju pod presudnim uticajem međunarodnih ili stranih činilaca. Ovo važi za međusobno vrlo različita područja društvenog života, od reforme vojske do uređenja položaja verskih zajednica.

Problem se u maloj zemlji dodatno komplikuje kada između standarda koje zastupaju međunarodni činoci dođe do značajnog nepodudaranja. Ove godine je Savet Ujedinjenih Nacija za ljudska prava usvojio rezoluciju kojom se zahteva globalna zabrana javnog klevetanja religija. Rezolucija je usvojena na predlog islamskih zemlja, uz podršku drugih nesvrstanih zemalja i uz uzdržanost ili protivljenje evropskih zemalja. Evropske zemlje su odgovorile tako što je komesar Saveta Evrope za ljudska prava pojačao zastupanje prava na slobodu izražavanja.

Najnoviji sukob protestantskih crkava sa Rimokatoličkom crkvom dodatno usložnjava regulisanje položaja verskih zajednica u Srbiji i odbranu prava na slobodu savesti i na jednakost pred zakonom. Ni država ni civilno društvo nemaju pravo da ulaze u unutar-crkvene niti u među-crkvene rasprave, ali imaju obavezu da brane neka osnovna načela i da osiguraju njihovu implementaciju.

Nj. S. papa Benedikt, šesnaesti ovoga imena, nedavno je svojom molitvom u džamiji, okrenut prema muslimanskom svetom mestu, učinio više za integraciju muslimana u evropsko društvo na ravnopravnim osnovama nego što bi mogao da uradi retko koji drugi javni činilac. S druge strane, nedavni vatikanski proglas koji je odobrio papa i u kojem se koriguje Drugi Vatikanski koncil, a protestantski sveštenici nazivaju šarlatanima, povećao je napetost i neprijateljstvo u odnosima između rimokatoličke crkve i drugih hrišćanskih crkva.

Ne ulazeći u teološku suštinu spora, njegove posledice mogu da budu posebno loše u Srbiji u kojoj postoji nejednak status pojedinih verskih zajednica, od one kojoj malo ko osporava počasno prvenstvo, preko onih u Zakonu o crkvama i verskim zajednicama nazvanih "tradicionalnima", u koje spadaju Rimokatolička crkva i mala manjina protestantskih crkava, do onih kojih je najviše i koje su prisiljene da se po ko zna koji put ponovo registruju ili da deluju kao neregistrovane.

Svaka kolizija međunarodnih standarda šteti najugroženijima, slabeći osnov na kojem oni zasnivaju svoje pravo na jednakost pred zakonom i na slobodu savesti. Svaki sukob velikih šteti malima, posebno ako deluju u maloj sredini kakva je Srbija, u kojoj postoji legalna i praktična diskriminacija. Objektivno nepodudaranje rezolucije Ujedinjenih Nacija i mišljenja komesara Saveta Evrope za ljudska prava sada je pojačano sukobom između crkava. Postoji osnovana bojazan da će i ovom prilikom, kao uvek kad situacija postane teško preglednom, stradati najslabiji. U Srbiji su to pripadnici nekih protestantskih crkava i južnoazijskih kultova. Policija ima obavezu da pojača budnost, a organi gonjenja da podignu krivične prijave protiv onih izazivača netrpeljivosti na verskoj osnovi o čijim nedelima policija ima podatke.

Država Srbija nema prava da ne deluje preventivno, kao što nema prava da ne primenjuje važeći ustav i zakone. U novonastaloj složenoj situaciji državni organi imaju posebnu obavezu ne samo na planu primene zakona nego i na polju preventive. Kao prvi korak nameće se izmena onih članova Zakona o crkvama i verskim zajednicama koji upućuju na nejednakost onih koji ne misle na povlašćen način. Bez obzira na prethodno navedene nesuglasice, preporuke Venecijanske komisije i preporuke misija Saveta Evrope i OEBS u Beogradu su jasne: diskriminatorski čl. 18. i 19 ovog zakona moraju da budu promenjeni, ukoliko se želi postići jednakost građana pred zakonom i ostvariti sloboda savesti i pravo na slobodno udruživanje.

20. juli 2007. Od napada na adventiste do pretnji Mađarima

Saopštenje Inicijative nevladinih organizacija „Građanska Vojvodina“ povodom pretnji nacističke organizacije „Nacionalni stroj“ Mađarima u Vojvodini zbog osumnjičenih za napad na glavni adventistički hram u Beogradu

„Građanska Vojvodina“ snažno pozdravlja efikasnu akciju beogradske policije koja je uhapsila dvojicu osumnjičenih za napad na glavni adventistički hram u Beogradu 9. jula, za koji je odgovornost preuzela nacistička organizacija „Nacionalni stroj“.

Premda ima u vidu mogućnost da policija nastavlja da obavlja odgovarajuće predkrivične radnje, „Građanska Vojvodina“ izražava ozbiljnu zabrinutost zbog činjenice da su protiv osumnjičenih podnete prekršajne prijave a ne krivične prijave za delo koje se goni po službenoj dužnosti. Ne samo što je napadom na adventistički hram notorno povređen član 2 Zakona o crkvama i verskim zajednicama, nego se ovim napadom neposredno vrši nedelo inkriminisano članom 317 Krivičnog zakonika.

Pripadnici nacističke organizacije „Nacionalni stroj“ su na vest o hapšenju osumnjičenih prethodne noći reagovali serijom komentara na svom web sajtu koji su usmereni protiv mađarske nacionalne manjine u Vojvodini.

„Građanska Vojvodina“ krajnje ozbiljno podseća da je u vreme eskalacije etničkih incidenata u Vojvodini 2004. godine prva reakcija policije bilo ćutanje, a zatim podnošenje prekršajnih prijava protiv počinilaca. Do smirivanja stanja i drastičnog smanjivanja broja etničkih incidenata došlo je tek pošto su na pritisak međunarodnih organizacija organi gonjenja počeli da podnose krivične prijave protiv počinilaca.

„Građanska Vojvodina“ veoma ozbiljno upozorava da je prenošenje agresije sa jedne manjine na drugu obrazac ponašanja koji je već bio primenjivan i koji pretili da ponovo bude viđen, posebno u osetljivo vreme rešavanja statusa AP Kosovo i Metohija.

„Građanska Vojvodina“ zahteva:

1. od Ministra vera g. Radomira Naumova da neposredno interveniše kod ministra policije g. Dragana Jočića u cilju zaštite napadanih verskih zajednica, kao i da o rezultatima svoje intervencije odmah obavesti javnost
2. od šefa Bezbednosno informativne agencije g. Radeta Bulatovića da pojača aktivnosti svoje službe usmerene na praćenje delovanja nacističke organizacije „Nacionalni stroj“ i da postupi po službenoj dužnosti
3. od okružnog javnog tužioca u Beogradu g. Milovana Božovića da neodložno postupi prema službenoj dužnosti

„Građanska Vojvodina“ će nastaviti da prati situaciju i da obaveštava javnost o slučajevima diskriminacije na verskoj, rasnoj i nacionalnoj osnovi.

3. oktobar 2007. Otvoreno pismo Predsedniku Republike Srbije

Poštovani gospodine Predsedniče,

Slobodni smo da Vam se javno obratimo, imajući u vidu Vaše pismo koje ste prilikom potpisivanja ukaza o proglašenju Zakona o crkvama i verskim zajednicama uputili tadašnjem predsedniku Narodne Skupštine i predsedniku Vlade Srbije. Vi ste tom prilikom zatražili da se zakon uskladi sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, koju je Skupština Srbije i Crne Gore ratifikovala 2004. godine i zahtevali ste da Narodna skupština „u najhitnijem roku usvoji izmene i dopune ovog zakona kojima bi se otklonile sve njegove manjkavosti i koje bi ga učinile savremenim evropskim pravnim aktom.“

U to vreme su OEBS i Savet Evrope izrazili spremnost da pomognu u suštinskom poboljšanju ovog zakona. Ova spremnost prema svim našim saznanjima danas nije ništa manja. Ključna sporna mesta u vezi sa ovim zakonom jesu njegovi članovi 18 i 19 koji prema mišljenjima misija OEBS,

Saveta Evrope i Vencijanske komisije sadrže diskriminatorne elemente, pojačane jula 2006. godine donetim podzakonskim Pravilnikom o registraciji crkava i verskih zajednica.

Prema podacima starim manje od mesec dana, od takozvanih netradicionalnih verskih zajednica registrovani su samo Adventisti sedmog dana, metodisti, mormoni, Evangelička crkva Srbije, Crkva Hristove ljubavi i Hristova duhovna crkva. Odbijene su registracije baptista, starokatolika, pentekostalaca, Jehovinih svedoka i Reformskog pokreta adventista sedmog dana.

Nadležni u Ministarstvu vera šalju predstavnike verskih zajednica kojima je odbijena registracija u ovom ministarstvu da se registruju u Ministarstvu za državnu upravu i lokalnu samoupravu; ovo ministarstvo ih, razumljivo, odbija, s obzirom da se u njihovom slučaju radi o verskim zajednicama a ne o udruženjima građana.

Pošto ne mogu da se registruju, nabrojane i druge, pre svega, protestantske verske zajednice, ne mogu da izvode svoje verske aktivnosti, ne mogu da dobiju pečat, ne mogu da otvore žiro račune, ne mogu da kupuju objekte, da plaćaju poreze, zapošljavaju službenike, niti da legalno izdaju publikacije. Sloboda verosipovesti u Republici Srbiji ovim je ozbiljno ugrožena, a ne manje i jednakost građana Republike pred zakonom.

Poštovani gospodine Predsedniče, ovde se ne radi samo o tome da organi uprave izbegavaju da registruju verske zajednice kojima pripadaju stotine hiljada građanki i građana Republike Srbije, šetajući njihove predstavnike od Antipe do Pilata, čime se krše visoka načela jednakosti pred zakonom i niz međunarodnih dokumenta koje je naša zemlja ratifikovala.

Kao posledica diskriminacije na legalnoj ravni stvara se društvena klima koja pogoduje fizičkim napadima na objekte, propovednike i vernike pre svega protestantskih verskih zajednica. Neke od njih ste Vi izričito osudili, što govori pohvalno o Republici čiji ste Predsednik. No, neke činjenice su vrlo nepovoljne. Samo od juna 2006. do juna 2007, prema nepotpunoj evidenciji, napadani su, često više puta, objekti, propovednici i vernici Rimokatoličke crkve u Temerinu, Bačkom Petrovom Selu, na Paliću, u Bačkoj Palanci, Subotici, Kaću i Smederevu, Islamske verske zajednice u Novom Pazaru, Nišu, Beogradu, Čačku, Jagodini i Užicu, baptisti u Novom Sadu, Jevanđeoske crkve u Kraljevu, adventisti u Beogradu, Stapar, Kraljevu, Novom Sadu, Bačkoj Palanci, Kikindi i Somboru, Jevrejska verska zajednica u Novom Sadu, Jehovini svedoci u Starim Banovcima, nazareni u Rumenki, hinduisti u Jagodini.

Prema našim nepotpunim podacima organi gonjenja ponekad reaguju, otkrivaju počiniocima i podnose prekršajne ili krivične prijave. Oni to često ne rade, čak ni u slučaju ponovljenih napada.

Nedelje koje nailaze donose povećan bezbednosni rizik za pripadnike svih manjinskih grupa, s obzirom na moguće nipošto željene posledice procesa rešavanja statusa Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija. Uspomene na 17. i 18. mart 2004. godine još uvek su žive i razumna opreznost i pojačana pažnja državnih organa jesu nešto što je neophodno. No, jedan od ključnih korena ovog problema jeste

u važećim zakonskim rešenjima, podzakonskim aktima koji se delimično nalaze u koliziji sa zakonom i u normativno sankcionisanoj diskriminaciji većine verskih zajednica.

Pozivamo Vas da intervenišete kod predsednika Vlade Srbije i da javno ponovite svoj poziv da Narodna skupština „u najhitnijem roku usvoji izmene i dopune ovog zakona (o crkvama i verskim zajednicama – prim. Centra za razvoj civilnog društva) kojima bi se otklonile sve njegove manjkavosti i koje bi ga učinile savremenim evropskim pravnim aktom.“

Summary: Removing the discriminatory elements from the Law on Churches and Religious Communities

The Law on Churches and Religious Communities adopted on 20 April 2006 legally regulated the field where the absence of legal regulation made it difficult to abolish religious discrimination and enjoy the equality of the members of all religious communities before the law. The Center for Development of Civil Society (CDCS) implemented the project Legal Regulation of Position of Religious Communities, supported by Freedom House Serbia in order to pass this law in 2005-2006.

Unfortunately, the sixth version of the Law on Churches and Religious Communities which the CDCS advocated for through its cooperation with the Ministry of Religions and other relevant factors saw the last-minute changes which included discriminatory elements in it. The Assembly debate and adoption of this Law were under a strong pressure by the Deputies of extreme right-wing Serbian Radical Party on the Government of Serbia.

The Government finally gave way and during the Assembly debate included amendments in the Bill of Law on Churches and Religious Communities which strengthened the mentioned discriminatory elements in this Law which were adopted together with the text of the Law on Churches and Religious Communities which is now in force. The President of the Republic, Boris Tadic, had serious objections to it (but he still proclaimed it) as well as OSCE and CoE missions and Council of Europe's Venice Commission.

Generally speaking, although the Law on Churches and Religious Communities adopted in 2006 guaranteed religious freedom on a legal level, and in practice it helped achieve higher degree of tolerance towards different, often discriminated small religious communities, it has opened way to discrimination on religious grounds due to the last-minute changes.

Separation of seven privileged religious communities in article 10 of the Law (Serbian Orthodox Church, Roman Catholic Church, Islamic Religious Community, Christian Reform Church, Slovak Evangelical Church, Evangelical Christian Church, Jewish Religious Community) is a continuation of privileges given to these religious communities which had been arbitrary declared as "traditional" ones in the Government of Serbia's decree from 2001 which gave them exclusive right to organize religious education in state schools.

In the 2006 Law on Churches and Religious Communities this discrimination of religious communities which do not belong to seven arbitrary defined as "traditional" religious communities became legally regulated not only by naming those seven ones in article 10 of the Law. Article 18 of this Law requests that all religious communities, except the seven mentioned ones, register again although they had already been registered in compliance with the previous laws (e. g. those from 1953 and 1977). The registration procedure entails giving personal data of about 75 members of each religious community.

(Minister of Religions increased this number to 100 in an arbitrary and illegal way). The Embassy of the United States saw this solution as “invasive and burdensome procedure” and serious objections came from OSCE and CoE. It should be borne in mind that apart from the cases of jeopardizing religious freedom in everyday life, even during the Assembly debate the Deputies of the most numerous Serbian Radical Party threatened the members of small, above all Protestant, religious communities and that it accounts for the fact that a part of the latter refuses to undertake a humiliating and possibly risky procedure of repeated registration for fear that giving personal data of their members could provoke possible Radical violence.

A strong basis for religious discrimination is article 19 of the Law on Churches and Religious Communities where it is written that “a religious community whose name contains the name or part of the name which states identity of the Church, religious community or religious organization registered earlier or which has earlier submitted request for registration, cannot be registered in the Register”.

According to the data not older than a month, of all non-traditional religious communities only Seventh-Day Adventists, Methodists, Mormons, Evangelical Church in Serbia, Love of Christ Church and Christian Spiritualist Church were registered. The registrations of the Baptists, Old Catholics, Pentecostals, Jehovah’s Witnesses and Seventh-Day Adventist Reform Movement were refused.

The competent people in the Ministry for Religion send the representatives of the churches whose applications for registration have been refused in this Ministry, to apply for registration in the Ministry for State Administration and Local Self-Government; naturally, this Ministry refuses them since those are religious communities and not citizens associations.

As they cannot register, the aforementioned and other, above all, Protestant religious communities cannot hold their religious ceremonies, they cannot obtain the seal, open bank accounts, purchase premises, pay taxes, employ people or legally issue publications. The freedom of worship in the Republic of Serbia is rather restricted as well as the equality of citizens of the Republic before the law. This prevents Romanian Orthodox Church, Macedonian Orthodox Church and Montenegrin Orthodox Church from registration and legal activities and deprives the members of Romanian, Macedonian and Montenegrin national minorities of the rights belonging to members of national minorities in accordance with the international standards and the Law on Protection of Rights and Freedoms of National Minorities.

Articles 18 and 19 of the Law are a great problem for registration of the Protestant religious communities; as unregistered religious communities they cannot perform their work normally and legally as legal entities; the number of incidents which involve them is still considerable and often prompted in the media.

On the web site of the Embassy of the United States in the International Religious Freedom Report 2006, (released by the Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor) are mentioned acts of vandalism, hate speech, physical attacks, and negative media reports labeling them „sects“, „satanists“,

or „deviants“. Generally, the Government and the police try to protect religious freedom, but with a lot of negligence. According to the opinion from the web site of the US Embassy “some government officials continued to criticize minority religious groups as "sects," "satanists" and "deviants."

According to all said, it is obvious that amending the Law on Churches and Religious Communities and removing drastically discriminatory elements from it would improve guaranteed religious rights and freedoms in Serbia and thus increase equality of the citizens before the law and accelerate establishing the rule of law.

Regarding the circumstances and the public mood in Serbia among relevant factors, it seems realistic to advocate for adoption of the Law on Amendments to the Law on Churches and Religious Communities which would involve the following: removing the article 19 of the Law on Churches and Religious Communities (which in fact prohibits legalization of activities of the Romanian Orthodox Church) and the changing of article 18 concerning registration procedure where after the word “except those from article 10 of this Law” it would be added “and religious communities registered in compliance with the law from 1953 and 1977 which were in force in earlier periods and which regulated the position of religious communities”. This final change would legally guarantee rights and freedom for the members of discriminated Protestant religious community more effectively.